

EXPORT

09 2019 **A PODNIKÁNÍ**

PŘÍLOHA TÝDENÍKU EURO A MĚSÍČNÍKU PROFIT

Západní Balkán

Další státy chtějí do EU,
staví dálnice a lákají
investory pobídkami

ROZHOVOR

Černá Hora je ideální bránou na Balkán, má dobré vztahy se všemi okolními státy, říká ředitel kanceláře CzechTrade v Podgorici Izudin Gušmirović

REGION POD LUPOU

Obchodu se Srbskem prospělo dořešení dluhu zbylého z dob Jugoslávie

ÚSPĚŠNÝ EXPORTÉR

Firma z Ústecka projektuje pro Srby a Chorvaty kanalizaci a čističky vod

**Všechno běží,
jen faktury leží?**
Cashbot.
**Promění vaše faktury
na peníze. Hned.**

Pošlete nám fakturu s dlouhou splatností a my vám ji do druhého dne proměníme na peníze na vašem účtu. Až vám odběratel zaplatí, zaplatíte vy nám.

www.cashbot.cz

Cashbot

Dobro došli na Balkán

Ta věta padne skoro vždycky. Ať už Češi jednájí s obchodní delegací kteréhokoli státu, vždycky se tak nějak sluší při proslovu říct, že „...naše země mají tradiční a nadstandardně dobré vztahy“. Co na tom, že nadprůměrné vztahy nelze mít s každým. Co na tom, že někdy jde o státy, kam jsme vyvezli tak možná balík párátek před třiceti lety. Diplomatický protokol si zkrátka žádá zdvořilost.

Jestli je ale jeden region, kde lze frázi o nadstandardních vztazích říct zcela oprávněně, tak jsou to určité země bývalé Jugoslávie. Už pouhých pár fragmentů z minulého století to potvrzuje. Ještě za Rakouska-Uherska mířilo hodně Čechů na západní Balkán, aby tam pomohlo šířit obchod a vzdělání. V meziválečném období patřila Jugoslávie k hlavním spojencům i exportním cílům Československa. V roce 1968 Jugoslávci odsoudili invazi vojsk Varšavské smlouvy, a dokonce se formovaly skupiny dobrovolníků, kteří chtěli jít Československu na pomoc. V devadesátých letech zase během války na Balkáně Česko přijalo skoro šest tisíc běženců. Z toho zhruba polovina uprchlíků tu zůstala a dnes tvoří ideální prostředníky pro obchod s postjugoslávskými zeměmi.

Ostatně Česko má na západním Balkáně také svou obchodní pátou kolonu. Největší a velmi aktivní je krajanská komunita v Chorvatsku, která čítá přes deset tisíc lidí. V Srb-

sku žijí další zhruba dva tisíce Čechů. Místní české besedy nadšeně udržují už po sedm nebo osm generací znalost archaické češtiny a jsou obvykle většími českými patrioty než lidé žijící v Česku.

V posledních letech vzniklo další pojítka. Země bývalé Jugoslávie jdou s mírným zpožděním prakticky přesně stejnou cestou, jakou si prošlapla o něco dříve Česká republika. Nejdříve zakusily tvrdou ekonomickou transformaci, teď se sblížují s Evropskou unií. Česko tak znovu nabídlo spolupráci, protože má zkušenost s obojím. Po Slovinsku a Chorvatsku chtějí vstoupit do EU i zbylé země západního Balkánu a přípravné období znamená spoustu nových zakázek při budování infrastruktury. Češi u toho znovu nechybějí. **x**

Tomáš Stingl,
šéfredaktor

OBSAH

ROZHOVOR

Silvana Jirotková:
Pro startupy a inovace
chystáme šest miliard korun 4

TÉMA

Šest adeptů pro Evropu 7
Balkán láká na nízké mzdy
i desetileté daňové prázdniny 10

ROZHOVOR

Izudin Gušmirović:
Představte si Jihočeský kraj
s 200 kilometry pobřeží 14

PŘÍBĚH ÚSPĚCHU

Čističky a vodovody s českým rukopisem 16

REGION POD LUPOU

Bosna a Hercegovina
má reformy ještě před sebou 18
S Albáncem je třeba jednat
jako rovný s rovným 19
Obchodu se Srbskem
pomohlo dořešení dluhu 20

MOZAIKA ZE SVĚTA

Alkohol v Beneluxu na ústupu,
cla v Jižní Americe také 22

MEZINÁRODNÍ OBCHOD

Odpovědné chování pomáhá i byznysu 24
Cirkulární ekonomika
přinese nové šance byznysu 26
Visegrádská čtyřka:
od aut a televizí ke zpracování dat 28

SERVIS PRO PODNIKATELE

BusinessInfo.cz:
Příbory z pilin? Startup chce zbabít svět
jednorázových plastů 30
Na MSV najdou firmy pod jednou střechou
pomoc pro všechny fáze byznysu 32

KALENDÁŘ

Veškerá práva vyhrazena.
Jakékoli užití části nebo celku,
zejména přetisk včetně šíření
jakýmkoliv způsobem bez výslovného
svolení vydavatele, je zapovězeno.

Veškerá práva vyhrazena.
Jakékoli užití části nebo celku,
zejména přetisk včetně šíření
jakýmkoliv způsobem bez výslovného
svolení vydavatele, je zapovězeno.

Veškerá práva vyhrazena.
Jakékoli užití části nebo celku,
zejména přetisk včetně šíření
jakýmkoliv způsobem bez výslovného
svolení vydavatele, je zapovězeno.

Veškerá práva vyhrazena.
Jakékoli užití části nebo celku,
zejména přetisk včetně šíření
jakýmkoliv způsobem bez výslovného
svolení vydavatele, je zapovězeno.

Export a podnikání online
www.euro.cz/byznys/export-a-podnikani/

EXPORT
A PODNIKÁNÍ

CzechTrade

MINISTERSTVO
PRŮMYSLU A OBCHODU

EXPORT A PODNIKÁNÍ
Příloha týdeníku Euro
a měsíčníku Profit
vzniká ve spolupráci
s agenturou CzechTrade
a Ministerstvem průmyslu
a obchodu

REDAKČNÍ RADA
Marcela Havlová
Pavel Hubáček
Lucie Klabanová
Marie Košťálová
Jakub Pavlík
Zuzana Pluhařová
Martin Zika
Marta Stolařová
Zuzana Synková

VYDÁVÁ
Mladá fronta a. s.
Mezi Vodami 1952/9
143 00 Praha 4
www.mf.cz

GENERÁLNÍ ŘEDITEL
Jan Mašek

ŠÉFREDAKTOR
Tomáš Stingl

SEKRETARIÁT
Lucie Kosinová
T: 225 276 461
E: exap@mf.cz

INZERCE
E: obchod@mf.cz

TISK
Triangl, a. s.
Samostatně neprodejné
Číslo 9, vychází v září 2019.

2019 © Mladá fronta a. s.

Veškerá práva vyhrazena.
Jakékoli užití části nebo celku,
zejména přetisk včetně šíření
jakýmkoliv způsobem bez výslovného
svolení vydavatele, je zapovězeno.

mladá fronta

Foto na titulní straně:
Ostrov Svatého Stefana v Černé Hoře.

Foto: Shutterstock.com

SILVANA JIROTKOVÁ:

Pro startupy a inovace chystáme šest miliard korun

Stát chystá rozsáhlejší podporu začínajícím inovativním firmám. V nadcházejícím školním roce si poprvé v pilotním projektu vyzkouší některé základní školy předmět technika. Ještě letos má vzniknout legislativní návrh na zavedení duálního systému vzdělávání v ČR. To patří ke krokům, které mají podpořit budoucí konkurenceschopnost země, říká náměstkyně ministra průmyslu a obchodu Silvana Jirotková.

› V době prakticky nulové nezaměstnanosti graduje nedostatek odborníků v technických oborech a IT. Jaké kroky podpoří vzdělávání nové generace techniků?

Zásadní je, aby vzdělávací systém pružně reagoval na aktuální, ale i budoucí požadavky zaměstnavatelů. Důležitým faktorem pro zlepšení kvality a atraktivity technických oborů je i to, aby se co největší množství praktické výuky odehrávalo přímo v reálném firemním prostředí.

Naší snahou je, aby bylo v Česku do všeobecných oborů zavedeno více polytechnické přípravy a v rámci technických oborů co nejvíce praxe přesunuto do firem tak, aby se žáci a studenti připravovali na soudobých technologiích. Zásadním opatřením je proto zavedení plnohodnotného systému duálního vzdělávání a povinného předmětu technika na druhém stupni základních škol. Na tom spolupracujeme s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

› Duální systém už najíždí v univerzálním rámci daném státem, nebo jde zatím jen o jednotlivé, dobrovolné spolupráce firem a škol?

V České republice v současnosti školský zákon umožňuje aplikaci určitých prvků duálního vzdělávání, ale plnohodnotný systém tu zatím neexistuje. Některé soukro-

Foto: Shutterstock.com

Nový předmět technika si v začínajícím akademickém roce vyzkouší až třicítka základních škol, plošně bude zaveden v roce 2022.

mé společnosti si samy nastavily spolupráci se středními odbornými školami ve smyslu duálního vzdělávání. Přirozeně k tomu mají tendenci, protože jedině propojením teoretického studia s reálnou praxí mohou žáci a studenti absolvovat školy a být opravdu připravení na nové technologie a jejich využívání.

Usilujeme proto o zavedení duální větve v systému odborného vzdělávání v ČR. Inspirujeme se zejména

Slovenskem a částečně také německým modelem. Legislativní řešení duálního vzdělávání by mělo být hotové do konce tohoto roku. Spolupracujeme samozřejmě i se zaměstnavateli a jejich profesními zástupci.

› Začíná školní rok a s ním přichází ono technické vzdělávání na základní školy. Jak bude vypadat?

Zavedení povinného předmětu technika na druhém stupni základ-

ních škol je jednou z našich priorit. Ve školním roce 2019/2020 bude realizován pilotní projekt Rozvoj technického myšlení, technické tvořivosti a praktických činností v základním vzdělávání. Nejedná se o klasické dílny, ale o moderně pojatý polytechnický předmět, který v sobě bude zahrnovat manuální dovednosti spojené s moderními technologiemi.

V rámci nového pojetí by měly být využívány mimo jiné různé typy stavebnic od manuálních až po robotické a žáci by měli řešit technické úlohy vyžadující poznatky z různých oborů, především informatiky, fyziky a matematiky. Rovněž bude probíhat pokusné ověřování obsahu, metod, forem a organizace vzdělávání s pracovním názvem Člověk a technika. Opět musím zdůraznit, že na tom úspěšně spolupracujeme s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

› Které kroky – vedle vzniku Národního centra Průmyslu 4.0 – se podařilo v poslední době podniknout pro rozvoj Průmyslu 4.0, případně které se chystají?

Máme schválenou Inovační strategii ČR 2019–2030. Stojí na devíti pilířích, mezi které patří také vzdělávání, výzkum nebo investice. Zaměření právě na tyto oblasti má vést k tomu, že náš průmysl a obchod bude stát na konkurenceschopných základech v duchu motta Czech Republic: The Country For The Future.

To vše bude samozřejmě v souladu s národní hospodářskou strategií, která se nyní připravuje. Zjednodušili jsme systém odpočtů na výzkum a vývoj. Připravili jsme novelu zákona o investičních pobídkách. Dostávat je teď budou jen ti, kteří budou dávat peníze do výzkumu a vývoje. Paralelně rozbíháme intenzivnější podporu startupů, jimž budeme vytvářet oborově zaměřené inkubátory a huby pro jejich rozvoj, podobně jako to dělají v USA nebo Izraeli.

› Mluví se o tom, že problém nespočívá ani tak v množství peněz směřujících do výzkumu, ale v nedostatku vhodných projektů, které by peníze smysluplně využily. Lze připomenout model, jak se o peníze soutěží, případně zda ho také čekají změny?

V rámci předmětu technika by měly být využívány různé typy stavebnic od manuálních až po robotické a žáci by měli řešit technické úlohy vyžadující poznatky z různých oborů, především informatiky, fyziky a matematiky.

Základní modely financování výzkumu jsou dva – institucionální a účelový. Oba v současné době procházejí kvalitativními změnami s ohledem na praktické a smysluplné využití zdrojů.

V oblasti institucionální podpory výzkumných organizací (co do objemu se jedná zejména o vysoké školy) zavádíme novou metodiku hodnocení, kterou už nezajímá prostý počet dosažených výsledků, ale jejich výzkumná kvalita a společenská relevance. Zohledňuje také spolupráci s aplikačním sektorem (veřejným i soukromým), úroveň mezinárodní spolupráce či schopnost získat prostředky na výzkumnou činnost.

V oblasti účelové podpory podstatně přísněji posuzujeme a schvalujeme nové programy a jejich cíle a klademe důraz na hodnocení jejich úspěšnosti a reálných dopadů. To jsou základní nástroje, jak podporovat opravdu kvalitní výzkum s dopady na společnost, a zároveň nástroje, jak vědce motivovat k předkládání takových projektů. Jinak by již v soutěžích o veřejné prostředky nemohli uspět.

› Kolik peněz půjde v nadcházejícím období na podporu startupů? ››

Foto: MPO

Foto: MPO

Rozbíháme intenzivnější podporu startupů, kterým budeme vytvářet oborově zaměřené inkubátory a huby pro jejich rozvoj, podobně jako to dělají v USA nebo Izraeli.

› Můžete uvést některé příklady, kdy se podařilo propojit výzkum a aplikaci vědeckých poznatků v komerčním prostředí?

Můžeme hledat dobré vzory na příklad mezi vítězi nejrůznějších soutěží v oblasti výzkumu a inovací. Takovými soutěžemi jsou Česká hlava a její jednotlivá ocenění, Inovace roku nebo například Cena TAČR. Oceněny bývají zpravidla produkty vyvinuté inovativními firmami ve spolupráci s vysokými školami či ústavy Akademie věd.

Jde o různá řešení, z poslední doby například o vylepšený způsob výroby optických čoček, unikátní víceetapový způsob navrhování staveb nebo systém diagnostiky alergických onemocnění. Pozornost ve výzkumných projektech je poslední dobou věnována také řešením v oblastech definovaných Průmyslem 4.0 – mezi oceněnými produkty jsou tak speciální zařízení či pracoviště využívající virtuální modely a simulace výroby. **x**

Tomáš Stingl

› V letech 2020 až 2027 jsme připraveni investovat přes šest miliard korun do nastavení systémové podpory zakládání a rozvíjení technologických startupů, vybudování infrastruktury pro výzkum a testování v oblasti digitalizace a umělé inteligence a v neposlední řadě do pomoci malým a středním podnikům se zaváděním inovací do výrobní praxe.

Podpurný program je zaměřen především na vznik inovativních firem, rozvoj digitálních služeb a umělé inteligence. Dále také přímo na zavádění inovací, založených na výsledcích výzkumu a vývoje, do podnikové praxe. Součástí toho je i snaha ČR získat centrum excelence v oblasti umělé inteligence. Samotný program je určen především malým a středním podnikům a příjem žádostí o podporu by mohl být zahájen koncem letošního roku. Hlavní ale je uvědomit si, že stát to sám za firmy neudělá. Stejně tak se firmám bude dařit jen velmi obtížně, pokud jim stát nebude nápomocen. Jinými slovy jde nám o spolupráci.

› **Zaznamenali jsme i skeptické názory, že startupy jsou jen okrajovým segmentem ekonomiky, který na sebe váže neúměrnou**

Inovační strategie ČR 2019–2030

pozornost. Lze nějak vyčíslit jejich význam pro hospodářství?

Startupy a jejich podpora se mohou zdát okrajovými z pohledu počtu vznikajících inovativních firem. Například Agentura CzechInvest jich v posledních čtyřech letech podpořila přibližně 200. Je nicméně třeba si uvědomit, že to jsou právě tyto inovativní české firmy, které mají v budoucnu potenciál stát se pevnými kameny národní ekonomiky. Jsou to jinak řečeno české endogenní firmy s vlastním finálním produktem a růstovým potenciálem, které je třeba jasně podpořit právě v začátcích.

Do konce roku by měl vzniknout legislativní návrh pro duální školství, který vyjde z německého a slovenského modelu.

Foto: Shutterstock.com

Šest adeptů pro Evropu

Směr hospodářství šestice zemí jihozápadního Balkánu má v současnosti jeden společný jmenovatel.

Všechny usilují o vstup do EU, což se snaží podpořit zlepšením podmínek pro byznys.

Vlastně se stačí podívat na jakoukoli mapu, kde jsou barevně zvýrazněny členské státy Evropské unie. Nepočítaje specifické Švýcarsko, posledním bílým místem v rámci centrální části kontinentu zůstal západní, respektive jihozápadní Balkán. Jeho chystané začlenění do Unie je tudíž logické. Už teď je EU samozřejmě hlavním partnerem regionu, vzájemná obchodní výměna přesahuje ročně 43 miliardy eur.

Balkánská ekonomika nabrala při konfliktech v devadesátých letech zpoždění a teď ho dohání. Předvstupní fáze tak znamená v těchto šesti zemích masivní investice do dopravy, energetiky a další infrastruktury. I na tom participuje EU. Jen za loňský rok poskytla regionu v rámci pomoci před vstupem přes miliardu eur.

Byť většinu regionu spojuje podobný jazyk a společná zkušenost ze soužití v bývalé Jugoslávii, každá země je v současnosti trošku odlišná kulturně i stavem hospodářství. »

ZEMĚ ZÁPADNÍHO BALKÁNU V ČÍSLECH

	Počet obyvatel*	Rozloha (v km ²)	HDP na obyvatele (v eurech)**	Čistá měsíční mzda (v eurech)**
Albánie	2 870 324	29 000	4020	330
Bosna a Hercegovina	3 502 550	51 000	4571	436
Černá Hora	622 359	14 000	6907	511
Kosovo	1 798 506	11 000	3596	374
Severní Makedonie	2 075 301	25 000	4829	382
Srbsko	7 001 444	88 000	5566	396

Zdroje: Světová banka, Eurostat

*2018 **2017

OBCHOD ČR SE ZÁPADOBALKÁNSKÝMI ZEMĚMI

	Vývoz (v tis. eur)	Dovoz (v tis. eur)	Saldo z pohledu ČR (v tis. eur)	Procentuální změna objemu obchodu
Albánie	53 509	40 636	12 873	+33
Bosna a Hercegovina	152 962	124 480	28 482	+15
Černá Hora	72 003	7 008	64 995	+78
Kosovo	21 742	1 145	20 597	+57
Severní Makedonie	120 303	295 145	-174 846	-11
Srbsko	595 241	491 242	104 127	+26

Zdroj: MPO

v letech 2017–2018

Foto: Shutterstock.com

„ČERNÁ HORA Poklidný rozcestník

Představení regionu lze začít od jedné z nejmenších a také nejmladších zemí Balkánu i celé Evropy. Černá Hora získala nezávislost teprve v roce 2006 a dnes dosahuje poklidný, relativně nenápadný stáječ na pobřeží Jadranu nejrychlejší růst životní úrovně z řečené šestice. V současnosti má nejvyšší HDP v přepočtu na obyvatele i nejvyšší průměrnou měsíční mzdu. Země je také společně se Srbskem nejdále v přístupových jednáních s EU. A s Černou Horou nejdynamičtěji roste i český obchod – jen loni to byl meziroční nárůst skoro o 80 procent.

Černá Hora sice nedisponuje příliš velkým průmyslem, ale malou populaci zhruba 620 tisíc obyvatel pohodlně užívá rostoucí turistický ruch a služby na něj navazující. Podle prognózy organizace World Travel and Tourism Council budou v zemi růst příjmy z turismu v následující dekádě každoročně o šest procent. Pobřežní stát se může pochlubit podobným přírodním půvabem jako sousední Chorvatsko – tedy jadranským pobřežím, z něhož dramaticky vyrůstají hory až do nadmořské výšky 2,5 tisíce metrů.

Výhodou země je, že může fungovat jako dobrý obchodní rozcestník pro celý západní Balkán. V první řadě proto, že sídlí v geografickém středu regionu. Hlavně má ale poměrně dobré a neutrální vztahy se všemi okolními zeměmi, což se o ostatních státech Balkánu říct nedá. Oblast Černé Hory nebyla vtažena ani do

Černou Horu živí především turistický ruch, na nějž se váže víc než pětina ekonomiky přímořské země.

Radnice v Sarajevu je jednou z více než stovky budov, kterou v Bosně a Hercegovině projektoval slavný český architekt Karel Pařík.

války v první polovině devadesátých let, ani do konfliktů s albánským etnikem. I odtržení od Srbska v roce 2006 na základě všelidového referenda proběhlo poklidně a šlo o poměrně „smířlivý rozvod“.

Nevýhodou sympatického státu tak zatím zůstává hlavně špatná dopravní dostupnost. Donedávna neměl ani kilometr dálnic. Ta první se ale v současnosti začíná směřem k srbské hranici stavět, a to za peníze půjčené od Číňanů.

SRBSKO Konjunktura podomácku

Obchodní význam Srbska vyplývá z toho, že je největším a nejlidnatějším státem regionu. Země vykazuje v poslední době zlepšující se makroekonomické ukazatele, v první řadě loňský růst HDP nad čtyřmi procenty. Podobnou úroveň čekají analytici i pro letošek. Pozitivně se vyvíjí také míra nezaměstnanosti, která spadla téměř z 20 procent přibližně ke 12 procentům.

Země měla i s ohledem na vnitrozemskou polohu a nedávnou komplikovanou historii trochu uzavřenější trh, takže dosud mají zahraničního majoritního vlastníka jen tři procenta podniků. Že se ale Srbsko více otevírá zahraničnímu obchodu, to dokazuje například aktuální vývoj exportu. V posledních čtyřech letech

roste srbský vývoz každoročně zhruba o deset procent.

Z pohledu ČR je zajímavým rysem poměrně početná a aktivní česká komunita. Čítá přes 1800 Čechů, jejichž pradědečkové přišli do Srbska už v 19. století. Krajané dodnes udržují dobrou znalost češtiny i tradičních zvyků. Například Česká beseda Bělehrad letos oslavila 150. výročí existence. Hlavní část krajanů je nicméně soustředěna v oblasti kolem města Bela Crkva v srbském Banátu. Ten přes hranici sousedí se známější rumunskou částí Banátu, kde žije také početná komunita krajanů.

SEVERNÍ MAKEDONIE Supernízké daně

Od dosud používaného krátkého názvu Makedonie tato země letos ustoupila. Dlouhodobě proti němu protestovalo sousední Řecko, jehož příhraniční provincie se jmenuje stejně. Severní Makedonie nakonec Řecku vyhověla „výměnou“ za to, že Řekové přestanou blokovat vstup svého souseda do NATO.

Do Evropské unie chce Severní Makedonie také, ale na rozdíl od Černé Hory a Srbska zatím teprve čeká na zahájení přístupových jednání. Plusem je pro tento balkánský stát určitě relativní otevřenost vůči zahraničním investorům a liberální

Foto: Shutterstock.com

podmínky pro podnikání. Země má neobvykle nízké daně – podle českého zastupitelského úřadu ve Skopji je v současnosti celkové daňové zatížení na úrovni pouhých 7,4 procenta.

BOSNA A HERCEGOVINA

Rozvojová spolupráce

Poměrně složitá je hospodářská i politická realita Bosny a Hercegoviny, která utrpěla válkou v devadesátých letech nejvíce. Rozvoj země je navíc komplikován dvěma dalšími faktory. V první řadě exodem obyvatel, který válka způsobila. V zemi žije nyní už jen 3,5 milionu obyvatel, v emigraci je více než 1,5 milionu lidí. Druhým komplikujícím rysem je etnická i náboženská pestrost populace. Polovinu tvoří Bosňáci, 30 procent Srbové, 15 procent Chorvaté, národnostní směsíci doplňují další etnika. Stejně tak jsou hojně zastoupeny hned tři náboženské směry – islám, pravoslaví i římskokatolická církev.

Vláda i místní samospráva jsou tudíž voleny a organizovány poměrně složitým způsobem, který tam odráží zastoupení všech skupin. To zákonitě vede k tomu, že se hledá složité kompromis mezi politiky reprezentujícími různé skupiny a že centrální výkon státní správy je komplikovaný. Byznysmeni proto někdy zdůrazňují, že obchodní průnik do Bosny a Hercegoviny je možný, ale klíčem může být hlavně získání podpory úřadů či podniků přímo v konkrétním místě, kde má obchod proběhnout.

Česko má pro budoucí rozvoj obchodu s touto zemí dvě výhody. Jednak je to tradiční historická vazba, která je nejlépe vtělena přímo do architektury metropole Sarajevo. Některé nejvýznamnější místní stavby totiž nesou podpis slavného českého architekta Karla Paříka. Ten projektoval na přelomu 19. a 20. století například zdejší radnici, muzeum, kasárna či kostely a další náboženské stavby. Bez nadsázky lze říct, že Pařík dal Sarajevu tvář. V celé Bosně a Hercegovině projektoval více než stovku budov. Navíc na jeho práci navázali v balkánské zemi další čeští architekti.

Výkonnost těžebního průmyslu v Kosovu klesla po válce na pětinu dřívějších hodnot, stát se nyní snaží odvětví vrátit sílu.

V moderní éře si obyvatelé Bosny cení rozvojovou spolupráci, kterou Češi započali už v roce 1992, ještě během války. Spolupráce pokračuje v různých formách dosud a jsou do ní zapojovány i české firmy. Například v roce 2017 šlo na tyto účely 76 milionů korun. Jako příklady projektů, na nichž se účastnily české podniky, lze uvést třeba instalaci solární elektrárny v nemocnici v Mostaru nebo rekonstrukci čistírny odpadních vod v Gradačaci.

KOSOVO

Obnova těžby

Kosovská republika vyhlásila nezávislost v roce 2008, ale Srbsko si toto území stále nárokuje. Velká část členů OSN včetně České republiky nicméně Kosovo uznala jako nezávislý stát a v oblasti se po etnickém konfliktu mezi Albánci a Srby na konci minulého století nyní situace stabilizovala. Albánci tvoří 90 procent populace.

V ekonomice zatím zemi čeká mnoho výzev. Jde o stát s nejvyšší mírou nezaměstnanosti v Evropě. Bez práce je víc než čtvrtina obyvatel, díky hospodářským reformám se ale situace zvolna zlepšuje. Byznys by mohl v nejbližších letech pohánět dva faktory. V první řadě jde o finanční pomoc od Evropské unie a související infrastrukturní projekty. Druhým plusem jsou – vzhledem k malé rozloze Kosova překvapivě rozsáhlé – zásoby nerostných surovin, především lignitu a minerálů. Po násilnos-

tech v roce 1999 se ale těžba snížila na pětinu původní hodnoty a vláda pochopitelně hledá cestu k tomu, jak klíčové odvětví ekonomiky obnovit.

ALBÁNIE

Nejrychlejší růst

Jediná země z šestice, která nebyla součástí dřívější Jugoslávie. Populaci tvoří téměř homogenně Albánci, další etnika mají zcela minoritní zastoupení. Země má logicky úzké vztahy s Kosovskou republikou.

Ekonomicky patří v současnosti k nejrychleji rostoucím zemím Evropy s tempem růstu hospodářství za poslední tři roky kolem čtyř procent. V obchodu s Českou republikou loni Albánci dosáhli skokového růstu o víc než 60 procent. Za tím stojí ale především jedna položka – elektroinstalace do motorových vozidel vyrobené firmou Forscher. Razantně ovšem roste i dovoz oděvů, obuvi a elektrického proudu. Českému exportu dominují osobní vozy.

Zajímavým fragmentem českých aktivit je budování turistické infrastruktury v Albánských Alpách. Čeští dobrovolníci pomáhají již několik let značit v horách turistické stezky, opravovat mosty či budovy v přílehlých vesnicích. Tato dobrovolná pomoc při nastartování turistického ruchu a propagaci albánských destinací pomohla vytvořit Česku v balkánské zemi dobré renomé. ✘

Tomáš Stingl

Balkán láká na nízké mzdy i desetileté daňové prázdniny

Západobalkánské země mohou být místem, kam lze přenést z Česka výrobu. Mluví pro to dostatek levné pracovní síly i velkorysé investiční pobídky.

Když se český podnikatel podívá na mapu a přemýšlí, kam za hranice rozšířit své aktivity, může dojít k závěru, že bez přístupu k moři a bez světových spedičních firem typu Maersk se české zboží dostane rychle a spolehlivě jen tam, kam navazuje souvislá dálniční síť a páteřní železniční koridory. Navíc trhy „západ-

ních zemí“ se zdají být obsazeny a vysoce konkurenční. A „východní trhy“ - respektive Rusko - jsou pod sankcemi, a tudíž problematické. Kam tedy dál s českým zbožím? Možná nemusí být tak špatným nápadem vydat se za obchodem na západní Balkán.

Celkový objem obchodní výměny České republiky se šesti státy tohoto

regionu, které ještě nejsou členy EU, se loni přiblížil hodnotě dvou miliard eur. Mimo oblast společného evropského trhu se zatím nacházejí Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Kosovo, Severní Makedonie a Srbsko. Trend celkové obchodní výměny s těmito zeměmi je dlouhodobě rostoucí, a to už od světové krize v roce 2008, například loni meziročně vzrostl český obchod se Srbskem o čtvrtinu, s Albánií o třetinu a s Černou Horou dokonce o 78 procent.

Hlavní vstupní branou pro obchod s Albánií je zatím velký přístav Drač na pobřeží Jadranu.

DANĚ NA NULE

Trh je to sice zatím velmi chudý a rizikový z pohledu vymahatelnosti

práva, o to větší je však jeho potenciál do budoucna. Jeho dostupnost se díky novým evropským koridorům rok od roku rychleji vylepšuje. Populace i firmy zde od dob rozpadu Jugoslávie a sankcí devadesátých let minulého století pomalu bohatnou a zvyšují svoji kupní sílu. S tím roste i jejich hlad po dodávkách spotřebního zboží a modernizaci léta oddalovaných investic do vybavení firem a továren.

Navíc nízké výrobní náklady, nevyužitá volná pracovní síla, nulové daně a investiční pobídky české podnikatele přímo vybízejí k relokaci těch částí výroby, které se pro svou manuální náročnost stávají v ČR už pomalu drahými.

CESTA DO EU

Perspektiva členství zbylých zemí západního Balkánu v EU se přitom přibližuje. ČR dlouhodobě podporuje co nejrychlejší vstup všech západobalkánských zemí do Unie. Po nedávných výrociích francouzského prezidenta Emmanuela Macrona se však zdá, že cesta zbývajících šesti balkánských zemí do EU ještě může být poněkud dlouhá. Macron totiž na své státní návštěvě v červenci v Srbsku prohlásil, že další vstup nebude možný, dokud se EU nereformuje.

Dvě země západního Balkánu jsou v přístupovém procesu nejdál – Černá Hora a Srbsko již proces zahájily. Postupně otevírají jednotlivé kapitoly a harmonizují své zákony s ujnými předpisy. A to vyhovuje i českým firmám. Právní a podnikatelské prostředí v těchto zemích se postupně kultivuje a přibližuje tomu, na co jsou čeští podnikatelé zvyklí.

Další dvě země – Albánie a Severní Makedonie – doufají, že s nimi EU vyjednávání zahájí v nejbližší době. Nejlépe letos v říjnu. Nic ale není jisté. Některé členské státy EU nesouhlasí a snaží se zahájení vyjednávacího procesu ještě oddálit. Je také možné, že Albánie a Severní Makedonie vyjednávání nezahájí společně, ale každá v jiném termínu. Zbylé dvě země, Kosovo a Bosna a Hercegovina, se do společného trhu EU zapojí zřejmě až jako poslední.

PŘES HRANICE V OBOU SMĚRECH BEZ VÍZA

Rozvoji obchodu napomáhají také další okolnosti, jako je například volný

Foto: Shutterstock.com

Kosovo dosahuje ročního HDP v přepočtu na jednoho obyvatele jen 3600 eur, čímž je zatím ekonomicky na chvostu západo-balkánského regionu (na snímku je jihokosovské město Prizren).

poohy osob bez víz. Českým občanům stačí k cestám na západní Balkán občanský průkaz. Z druhé strany mohou i Balkánci jezdit bez víz každého půl roku, celkem na devadesát dní. Výjimkou je Kosovo, s nímž EU vízový režim dosud neliberalizovala.

Euroatlantické směřování Balkánu je umocněno také vstupem těchto zemí do NATO. Přistoupení k NATO zpravidla předchází vstupu země do EU a je pro obchod indikátorem toho, že země je dostatečně stabilní. Ne každá země však automaticky do aliance vstoupí. V kontextu Balkánu je výjimkou Srbsko, jehož členství v NATO se neočekává.

Český obchod se Srbskem vzrostl meziročně o čtvrtinu, s Albánií o třetinu a s Černou Horou dokonce o 78 procent.

OBCHOD BĚŽÍ UŽ TAKŘKA BEZ PŘEKÁŽEK

Dalšími faktory, které ovlivňují vzájemný obchod, jsou cla a tarify. Díky stabilizačním a asociačním dohodám s EU je obchod oběma směry dnes »

ZÁPADNÍ BALKÁN MÍŘÍ DO EU A NATO

	členství v NATO od	SAD* od	jednání o členství v EU zahájeno
Albánie	1. září 2009	1. dubna 2009	čeká na zahájení
Bosna a Hercegovina	–	1. června 2015	–
Černá Hora	5. června 2017	1. května 2010	29. června 2012
Kosovo	–	1. dubna 2016	–
Severní Makedonie	ratifikace členství	1. dubna 2004	čeká na zahájení
Srbsko	–	1. září 2013	21. ledna 2014

*Poznámka: SAD je Dohoda o stabilizaci a přidružení zemí k EU a ve své komplexní formě zahrnuje také liberalizaci vzájemného obchodu země s EU
Zdroj: MPO

» již takřka zcela otevřen. Určitou překážku tak představují snad jen technické a fytosanitární certifikáty, které mohou jednotlivé země při dovozu určitého zboží vyžadovat. Systém proclívání zboží se v těchto zemích postupně zefektivňuje a urychluje. Zavádí se například nové evropské počítačové systémy pro celní odbavování v rámci předvstupní pomoci EU, jednotné celní deklarace a školí se personál.

NEZAMĚŠTNANOST NAD DESETI PROCENTY

Profil jednotlivých států samozřejmě není stejný. Liší se populací, mírou nezaměstnanosti, rozvojem infrastruktury či úrovní mezd. V porovnání s ČR jde o trhy poměrně menší. Největší z nich – Srbsko – má sedm milionů obyvatel a jedenáctiprocentní nezaměstnanost. Nejmenší – Černá Hora má jen 620 tisíc obyvatel a nezaměstnanost 15 procent. Rozdíly jsou v produktivitě a kupní síle oby-

**Výrobky s podílem
místní výroby nad
50 procent je možné
bezcelně vyvážet
i do dalších zemí.
Například Srbsko má
dohody o bezcelním
obchodě podepsány
s Ruskem, Běloruskem
a Kazachstánem.**

vatel. HDP na obyvatele dosahuje v Černé Hoře bezmála sedm tisíc eur, zatímco v Kosovu jen 3600 eur na osobu. Z pohledu obchodu může být významná také vzdálenost trhu, která se může českým podnikatelům výrazně promítat do nákladů na přepravu zboží. Například vzdálenost autem z Prahy do Bělehradu je okolo 900 kilometrů, zatímco do albánské Tiranu plných 1500 kilometrů.

POLOVIČNÍ MZDY OPROTI ČESKU

Pokud by český podnikatel zvažoval přesun části výroby, pro kterou třeba již v ČR nemůže nalézt zaměstnance, na Balkáně by zřejmě stále ještě našel dostatek volných pracovníků.

Foto: Shutterstock.com

A navíc mzdy jsou zde takřka poloviční oproti ČR. Společnost s ručním omezením si lze v Černé Hoře (a nejen tam) založit jen se symbolickým jedním eurem základního kapitálu. Všechny západobalkánské země nabízejí investorům zajímavé investiční pobídky a daňové úlevy. V Severní Makedonii jsou to dokonce daňové prázdny až na 10 let včetně dalších výhod.

Šestice západobalkánských zemí je sdružená ve Středoevropské dohodě o volném obchodě (CEFTA). Výrobky s podílem místní výroby nad padesát procent je možné bezcelně vyvážet i do dalších zemí. Například Srbsko má dohody o bezcelním

obchodu podepsány s Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem. Pokud tedy alespoň polovina hodnoty českého výrobku bude vyrobena třeba v Srbsku, bude moci být bezcelně vyvezen do Ruska.

Není nejmenších pochyb o tom, že význam trhu zemí západního Balkánu pro český zahraniční obchod poroste i nadále. Region se zdá být dobrým cílem pro české zboží i pro přesun těch částí výroby, které jsou pro vysoké náklady manuální práce či pro nedostatek zaměstnanců v ČR již nadále neudržitelné. x

Roman Plevák

Odbor zahraničně ekonomických politik |
Ministerstvo průmyslu a obchodu

**Výrobky
zkompletované
v Srbsku
s nadpolovičním
podílem místních
dodavatelů mohou
být vyvezeny
do některých
postsovětských
republik bez cla.**

Exportní příležitosti pro moderní energetiku

Česká národní expozice The Country For The Future, Pavilon Z, 8. 10. 2019 od 14:00

Postupná dekarbonizace světové ekonomiky přináší obří investice do výstavby nových, čistých zdrojů energie, a tedy příležitosti pro české výrobce moderních energetických technologií. Seminář představí exportérům konkrétní trhy, na které se vyplatí zaměřit. Poradí, jak na zahraničním trhu uspět i jak získat potřebné financování. Všechny tyto a další potřebné informace získají posluchači na místě i v unikátní brožuře Zapojení moderní energie.

14:00 Úvodní slovo ministra průmyslu a obchodu

Doc. Ing. Karel Havlíček, Ph.D., MBA

14:15 Zapojení moderní energie

(představení publikace o příležitostech pro moderní energetiku na vybraných světových trzích)

Ing. Radomil Doležal, MBA, generální ředitel agentury CzechTrade,

Ing. Jaroslav Výborný, MBA, předseda představenstva a generální ředitel České exportní banky

14:20 Dekarbonizace jako příležitost pro české exportéry

Ing. Martin Sedlák, programový ředitel Svazu moderní energetiky

14:35 Exportní příležitosti v moderní energetice, představení nejzajímavějších trhů

Ing. Jiří Jílek, ředitel zahraniční kanceláře CzechTrade Santiago de Chile
a regionálního centra Latinská Amerika

14:50 Možnosti financování vývozu pro moderní energetiku

Ing. Zuzana Šejtková, vedoucí oddělení akvizic České exportní banky

15:00–15:30 Networking a konzultace

Pro účast na semináři je nutná registrace na www.ceb.cz/registrace

IZUDIN GUŠMIROVIĆ:

Představte si Jihočeský kraj s 200 kilometry pobřeží

Černá Hora, která obnovila v roce 2006 nezávislost, je ideální základnou pro obchodní expanzi do balkánských zemí. A to díky poloze i tomu, že je nejvíce neutrálním místem regionu. Má totiž dobré vztahy se všemi zeměmi bývalé Jugoslávie, říká ředitel kanceláře CzechTrade v Podgorici Izudin Gušmirović.

› V jaké kondici je černohorská ekonomika?

Od doby, kdy Černá Hora znovu získala nezávislost, jde její hospodářství nahoru. V posledních letech se meziroční růst HDP pohybuje kolem tří až čtyř procent. Země vstoupila v červnu 2017 do NATO, má status kandidátské země EU a v příštivém procesu k členství v Evropské unii postoupila ze současných ucha-zečů nejdále. Černá Hora je stabilní politicky i ekonomicky. Stinnou stránkou je, že roste její zadluženost.

› Na co si vláda půjčuje?

Černá Hora byla donedávna jedinou zemí na Balkáně, která neměla jediný kilometr dálnic. Nyní staví důležitou magistrálu, která zemi propojí od jihu až k hranici se Srbskem. Na konci příštího roku má být otevřen první úsek dlouhý 42 kilometrů, který povede z metropole Podgorici do města Mateševo. Vláda si musela na stavbu této dálnice půjčit. Nejdříve to zkusila v Evropské unii, ale jednání k dohodě nakonec nevedla. Dálnici tak nyní staví čínská firma a peníze také půjčili Číňané. Šlo o vůbec první projekt na Balkáně podpořený v rámci čínské iniciativy 16+1. Investice v první fázi dosáhne 820 milionů eur. Silniční síť se má dále rozvíjet prostřednictvím PPP projektů, tedy společnými projekty soukromých firem a státu.

› Mají šanci uplatnit se při tom i čeští dodavatelé?

Rozhodně ano. S tím může pomoci i naše kancelář. Umím si představit například dodávky české dobývací techniky pro stavby tunelů nebo technologií pro stavby mostů.

› Chystá se nějaký velký infrastrukturní projekt v černohorské energetice?

Poté, co země vstoupila před dvěma lety do NATO, musí hodně investovat do nové výzbroje a výstroje. Díky tomu se zde uplatnily Česká zbrojovka, Sellier & Bellot nebo Meopta.

Ve zkušební fázi je energetické propojení s Itálií. Byl položen kabel s příkonem 1000 megawattů. Myšlenka je taková, že by se měl z Černé Hory stát jakýsi hlavní energetický hub pro celý Balkán. Prostřednictvím nového kabelu budou proudit přebytky energie z Balkánu do Itálie.

› Co samotná Černá Hora, má dost energie? A z jakých zdrojů?

Je to relativně malá země s pouhými 630 tisíci obyvateli a přírodními podmínkami ideálními pro získávání energie ze slunce a vody. Takže

se blíží ke stoprocentnímu pokrytí elektrinou z obnovitelných zdrojů. Má dvě velké vodní elektrárny s výkonem 300 megawattů a od loňska jsou v provozu dva větrné parky. Jediným zdrojem využívajícím fosilní paliva zůstává elektrárna na lignit o výkonu 220 megawattů. Když byla nedávno kvůli opravě odstavena, fungovala Černá Hora opravdu jen na energii z obnovitelných zdrojů.

› Uvádí se, že víc než pětinu HDP Černé Hory tvoří turistický ruch. Je to pravda?

Spíše to bude ještě víc. Těch dvacet procent jsou přímé služby pro turisty. Ale na to se váže ještě spousta dalšího byznysu, například většina zemědělských plodin, které vypěstují černohorští farmáři, jde na stůl turistům.

› Také mezi Čechy, kteří pravidelně jezdili k Jadranu do Chorvatska, začala být Černá Hora populární jako cestovní destinace.

Ročně jich přijíždí 30 tisíc. Za zmínku stojí, že česká investiční skupina Cimex podnikatele Petra Lukeše chystá v zemi investici do sítě hotelů Orea. V první fázi hodlá investovat asi 30 milionů eur do rehabilitačního resortu na pobřeží v oblasti Boky Kotoršské. Naše kancelář s tím pomáhá.

› Co jsou další pilíře černohorské ekonomiky?

V zemi je velká hliníkárna, daří se strojírenství, vyvážejí se rudy a další nerostné suroviny. Důležité je i zemědělství. Černou Horu si můžete zkusit představit jako takový Jihočeský kraj s 200 kilometry mořského pobřeží, dvěma velkými vodními elektrárnami a úrodnou půdou vhodnou k pěstování vína.

› Protože země usiluje o vstup do EU, předpokládám, že v rámci sbli-

▲
 Video o obchodu s Černou Horou

Foto: Martin Pinkas

Žování s Uníí je českým exportérům Černá Hora otevřena bez bariér.

Ano, obchod je de facto volný. Cla samozřejmě český exportér neplatí, pouze musí mít splněny případné povinné certifikace pro svůj produkt. Obě země mají podepsanou dohodu o ochraně investic, naštěstí zatím nemusela být nikdy využita. Výhodou také je, že v Černé Hoře se platí eurem a platební styk přes banky probíhá bezproblémově a rychle. Obchodním vztahům obou zemí pomohlo, že v červnu přiletěl na misi do Černé Hory český ministr zahraničních věcí Tomáš Petříček spolu s podnikateli.

› Které české firmy jsou už v Černé Hoře úspěšné?

Poté co země vstoupila před dvěma lety do NATO, musí hodně investovat do nové výzbroje a výstroje. Díky tomu se uplatňuje Česká zbrojovka, společnost Sellier & Bellot, firma Meopta a další dodavatelé z obran-

ného průmyslu. Stejně jako na jiných trzích, i tady je úspěšná automobilka Škoda Auto. Velmi dobře se uchytila firma AŽD s dodávkami pro černohorské železnice.

› Vy sám máte černohorské kořeny, ale mluvíte výborně česky. Kde jste se to naučil?

Od roku 1992 jsem v Praze studoval ekonomii na angloamerické škole a dlouho jsem v Česku žil. Pocházím ovšem z černohorské rodiny, která má stoletou obchodnickou tradici. Můj dědeček začínal v roce 1919 podnikat jako švec a prodával boty. Po něm v obchodu pokračoval můj otec a nyní má v Černé Hoře firmu i můj mladší bratr, který provozuje železářství a několik lékáren.

› Takže znáte dobře český i černohorský trh a kulturu obou zemí. Můžete ale pomoci i exportérům, kteří chtějí jít na další balkánské trhy?

Ročně přijíždí do Černé Hory 30 tisíc českých turistů, podotýká Izudin Gušmirović.

Kancelář CzechTrade v Podgorici je zároveň akreditována pro Bosnu a Hercegovinu a Albánii. Případně mohou nabídnout i určitý průzkum trhu Severní Makedonie a Kosova.

› Proč byla pro tyto trhy vybrána právě Podgorica? Je to kvůli strategické poloze, nebo protože jste byl k dispozici vy jako člověk s kombinací znalostí českého i balkánského prostředí a jazyků?

Je to kombinace více faktorů. Černá Hora má opravdu perfektní polohu uprostřed všech zmíněných regionů. Do Sarajeva je to 200 kilometrů, do albánského hlavního města Tirany dokonce jen 130 kilometrů. Co by kamenem dohodil je i chorvatský Dubrovník a blízko leží také Kosovo a Makedonie. Další výhoda je ovšem politická. Černá Hora je ze všech zemí bývalé Jugoslávie nejvíce neutrální. To znamená, že má dobré, rovnocenné a bezproblémové vztahy se všemi okolními státy.

› Kulturně je jim také blízko?

Ano, podobají se ekonomiky a s výjimkou Albánie je v okolních zemích také podobná mentalita. Spojuje nás i jazyk. (Poznámka redakce: černohorština je jazyk velice podobný srbštině, chorvatštině a bosenštině).

› Jakou řeč doporučujete použít při obchodním jednání?

Mladší generace dnešních černohorských byznysmenů chápe, že nezbytnou nutností pro mezinárodní obchod je angličtina, takže s tou se lze většinou solidně domluvit. Mimořádně, když ale teď na vás začnu pomalu mluvit černohorštinou, pravděpodobně budete docela chápat, co chci říct. Slovanské jazyky jsou si velmi blízké.

› V zemích bývalé Jugoslávie bylo Československo docela populární. Jaké je povědomí současných Černochovců o Češích?

Pořád velké. Češi zanechali stopy v místní historii. Je například zajímavé, že první černohorský kapelník i první lékárník byli Češi. A někdejší černohorský král Nikola kdysi poslal jako svého důležitého vyslance na dvůr tureckého sultána také Čecha. x

Desatero pro obchodování s Černou Horou

Tomáš Stingl

Čističky a vodovody s českým rukopisem

Ve vodohospodářských projektech se na západním Balkáně prosadila česká inženýrská společnost Provod. Region prochází rychlým rozvojem vodárenské infrastruktury díky penězům z Evropské unie.

Foto: Provod

Jednatel společnosti Provod Petr Plichta (vpravo) a prokurista Jovan Mitrović jsou s firmou Provod na Balkáně aktivní už přes sedm let.

vodovodních sítí. Nových projektů je v regionu hodně. Chorvatsko je členem Evropské unie od roku 2014, díky čemuž získalo rozsáhlé financování infrastruktury v prvním programovacím období, na což budou navazovat další strukturální dotace. Výhodou Chorvatska je též poměrně velká otevřenost trhu, což lze dokladovat účastníky výběrových řízení ze zemí celé stávající EU.

ZATÍM POKULHÁVÁ PLATEBNÍ MORÁLKA

Podle Jovana Mitroviće může být ovšem v regionu potíž s placením. „Podle našich zkušeností může být největším rizikem v této oblasti platební morálka – ve smyslu přerozdělování státních peněz až na jednotlivé státní či obecní subjekty nebo podniky. Ostatně toto je známo i z České republiky,“ uvádí prokurista. „V rámci našich obchodních jednání často býváme ujištěni tvrzením místních podnikatelů, že ‚všechno zařídí‘ a ‚nic není problém‘. V těchto případech je vhodné být velmi zdrženlivý,“ podotýká dále Jovan Mitrović.

Veškeré zakázky společnost zpracovává ve spolupráci s místními projekčními firmami. Důvodem je především obchodní politika balkánských zemí, které preferují účast domácích subjektů. „Tato spolupráce je nutná především na území Srbské republiky, která chrání svůj trh velmi složitým systémem uznávání za-

Balkánské státy v současnosti masivně investují do rozvoje vodovodů a kanalizací i čističek odpadních vod. V mnoha velkých projektech vodohospodářské infrastruktury se dokázala uplatnit i česká inženýrská firma Provod z Ústí nad Labem. Ta si dokonce v Chorvatsku a Srbsku otevřela své přímé zastoupení. Působí aktivně ale také v Bosně a Hercegovině. „Image balkánských států za posledních 20 let je z našeho pohledu horší, než jaká je skutečnost. Po krizi a válce v 90. letech se začaly balkánské trhy rychle vyvíjet. Byla postavena moderní dálniční síť především v Srbsku a Chorvatsku, což

hodně pomohlo přímým zahraničním investicím,“ říká prokurista společnosti Jovan Mitrović, který má ve firmě na starost zahraniční obchod. Pro působení na Balkáně má ideální předpoklady a jazykové vybavení, protože je sám srbského původu a působí také jako člen rady české vlády, v níž zastupuje zájmy srbské menšiny žijící v České republice.

VODOVODY ZA EVROPSKÉ PENÍZE

Firma na západním Balkáně zpracovává studie proveditelnosti projektových investic a dokumentací – především pro výstavbu čistíren odpadních vod a kanalizačních nebo

PROVOD — INŽENÝRSKÁ SPOLEČNOST

Byla založena v roce 1997 jako projekční a poradenská firma v oblasti pozemního stavitelství a vodního hospodářství.

Zaměřuje se na problematiku vodovodů a kanalizací a na průmyslové, zemědělské či vodní stavby.

V současnosti má 50 zaměstnanců. Z toho je šest autorizovaných inženýrů a čtyři soudní znalci v oblasti stavebnictví.

V Česku má firma šest projekčních středisek. V zahraničí provozuje pobočky v Chorvatsku, Srbsku a v Ruské federaci.

Jednatel společnosti je podnikatel Petr Plichta.

Foto: Shutterstock.com

Především na projektech v Srbsku stát vyžaduje účast místních firem.

hraničních certifikací a též složitým získáváním autorizací srbských,“ upozorňuje Mitrović.

U OBĚDA SE MLUVÍ I O SPORTU A POLITICE

Co se týká obchodních jednání, lidé na Balkáně podle něj kladou velký důraz na osobní kontakt. Jednání obvykle končí pracovním obědem, kde se proberou nejenom obchodní záležitosti, ale také třeba sport nebo politika. Proto je důležitá příprava na jednání ve všech oblastech. V regionu přitom obchodní partneři vykazují velmi dobrou úroveň angličtiny.

Pro podporu při obchodech v zemích bývalé Jugoslávie firma často využívá agenturu CzechTrade, která má v regionu hned tři kanceláře.

„Za posledních zhruba sedm let, co podnikáme v balkánském regionu, jsme služeb agentury CzechTrade pravidelně využívali, a to především v prvních fázích našeho působení v regionu. Často jsme se účastnili veletrhů a seminářů organizovaných agenturou,“ říká Jovan Mitrović s tím, že se zástupci firmy také pra-

Veškeré zakázky společnost zpracovává ve spolupráci s místními projekčními firmami. Důvodem je především obchodní politika balkánských zemí, které preferují účast domácích subjektů.

videlně setkávají s řediteli kanceláří CzechTrade v Záhřebu, v Podgorici a v Bělehradu.

Firma má v plánu rozšiřování projekčního týmu dvou základních branch office v Chorvatsku a Srbsku a plánuje také využít prudký rozvoj v oblasti ekologických staveb. Hodlá zároveň posílit stávající střediska o kvalitní místní projektanty a odborníky. x

Tomáš Stingl

NĚKTERÉ BALKÁNSKÉ PROJEKTY FIRMY PROVOD

CHORVATSKO

- x **Karlovac, Duga Resa**
Vodovod a kanalizace
- x **Baranja**
Vodovod a kanalizace
- x **Gunja**
Čistírna odpadních vod (ČOV)
a kanalizace
- x **Fužine, Delnice**
ČOV a kanalizace
- x **Slatina**
ČOV a kanalizace

SRBSKO

- x **Mačkat**
ČOV a kanalizace
- x **Koceljeva**
ČOV
- x **Čuprija**
Projekt ČOV ve stádiu rozpracovanosti
- x **Bor**
Projekt ČOV ve stádiu rozpracovanosti

BOSNA A HERCEGOVINA

- x **Pelagićevo**
Studie proveditelnosti mapování vodních zdrojů, projekt zpracován s pomocí České rozvojové agentury

Bosna a Hercegovina má reformy ještě před sebou

Země uprostřed Balkánu je zatím nejsložitějším trhem regionu. Jeho potíže lze ale otočit ve prospěch investora. Třeba vysoký počet nezaměstnaných vysokoškoláků se může stát dobrým zdrojem kvalifikované pracovní síly.

Pro obchod v Bosně a Hercegovině (BaH) je nutné pochopit jeden fakt. BaH je jedním ze států bývalé Jugoslávie umístěným uprostřed Balkánského poloostrova, který má velmi složité administrativní členění. Stát byl vytvořen na základě takzvané Daytonské mírové smlouvy z roku 1995. Hierarchie státní správy se snaží odrážet pestré národnosti i náboženské složení populace. Proto je někdy obtížné najít v otázkách vlády i byznysu kompromis, který by vyhovoval všem etnickým skupinám.

PŘEDČASNÁ PŘIHLÁŠKA DO EU?

Mezinárodní společenství přispívá k poválečné rekonstrukci státu a pravidelně tlačí na uskutečnění nutných sociálních a ekonomických reform. Teprve po jejich provedení přijde možnost dlouhodobě udržitelného ekonomického růstu.

Podle odhadu Světové banky dosáhne HDP letos meziročního růstu 3,4 procenta a v příštím roce 3,9 procenta. Růst ekonomiky BaH by měl

V Bosně a Hercegovině je momentálně k dispozici přes 120 tisíc mladých lidí, kteří hledají práci.

Foto: Shutterstock.com

být jako doposud tažen zejména domácí spotřebou a investicemi. Růst je zatím omezen pomalým tempem strukturálních reform. V roce 2015 se bosenští politici zavázali k jejich provedení na základě iniciativy EU. Přihlášku ke členství v EU podala země v roce 2016, přestože mnozí považují tento krok za předčasný.

PROBLÉMEM JSOU DLUHÝ I NEZAMĚSTNANOST

Země totiž čelí mnoha problémům. Velmi vysoká je například nezaměstnanost mládeže (skoro 46 procent), včetně těch s vysokoškolským vzděláním. Své první zaměstnání tak zatím marně hledá více než 125 tisíc mladých lidí.

Mezinárodní ratingová agentura Moody's hodnotí úroveň rizika obchodování s BaH v rizikovém pásmu B3. Organizace OECD dlouhodobě řadí BaH do nejrizikovější kategorie 7.

Notorickým problémem v Bosně a Hercegovině je zadluženost. Týká se to jak mnohých státních institucí, tak i některých podniků. Český dodavatel se ale může ochránit proti riziku neplacení relativně snadno. Je důležité nedodávat zboží bez řádné

bankovní záruky nebo bez zálohové platby.

VELETRHY HOSTÍ SARAJEVO I MOSTAR

I přes rizika však BaH nabízí jako každý probouzející se trh velké šance. Nejperspektivnějšími oblastmi pro případné investice se jeví energetika, telekomunikace, těžební průmysl, dopravní infrastruktura a zelené technologie. Některé české firmy i společnosti z dalších zemí EU využívají zatím pro svou expanzi do Bosny a Hercegoviny často své filie v chorvatském Záhřebu nebo v srbském Bělehradě. Důvodem jsou úspory a relativní blízkost Sarajeva, Tuzly, Zenice, Banja Luky a dalších měst v BaH.

Je samozřejmě možné zkusit oslovit místní trh z jiné země Balkánu, ale nejlepší je zúčastnit se veletrhu přímo v Bosně a Hercegovině. Jedním z těch nejzajímavějších je například veletrh Energa se zaměřením na oblast energetiky, který se koná v Sarajevu vždy v červnu. Pravidelně se také uskutečňuje několik veletrhů v menších městech, jako například v Mostaru nebo v městečku Tešanj. **x**

Izudin Gušmirović
Ředitel kanceláře CzechTrade Podgorica

SOUČASNÁ RIZIKA PRO EKONOMIKU BAH

- x** velký schodek zahraničního obchodu
- x** vysoká strukturální nezaměstnanost
- x** hluboké zadlužení státních podniků
- x** nekompetentní manažeři vybíraní podle stranického klíče, nikoli podle schopností
- x** nedostatek kvalifikovaných pracovníků kvůli emigraci

S Albáncem je třeba jednat jako rovný s rovným

V historii patřili Albánci k národům s tradičním talentem pro obchod. To ale poznamenala diktatura Envera Hodži, která volnému obchodu nepřála. K perspektivním oborům v zemi dnes patří turistický průmysl nebo obnovitelné zdroje energie.

Současný rychlý růst albánské ekonomiky, která si loni polepšila o více než čtyři procenta, může ohrozit vnitropolitická situace. Aktuální ostrý spor mezi vládou a opozicí je rizikem i pro otevření přístupových rozhovorů Albánie s Evropskou unií.

Ekonomicky je největší výzvou pro růst albánské ekonomiky přilákání zahraničních investic, a to zejména do výrobního a zpracovatelského průmyslu. Mezi sektory s dobrými vyhlídkami do budoucna patří také zemědělství a turismus. Zemědělství je ale zatím stále rozdrobené a neefektivní, přestože zaměstnává téměř polovinu populace. Naopak turistický průmysl utěšeně roste, jeho podíl na albánské ekonomice tvoří zhruba 14 procent. Počet zahraničních turistů loni přesáhl

Je důležité jednat s Albánci vždy jako s rovnocennými partnery a nikdy se nesnažit ukazovat jakoukoliv formu nadřazenosti.

šest milionů a jejich přírůstek činí v průměru přes 12 procent ročně.

KABELY ROZHÝBALY VZÁJEMNÝ OBCHOD

Trh už otestovali někteří čeští byznysmeni. Úspěšnou investicí je albánská větev společnosti For-schner, která má český management (ovšem německý kapitál). Je to ale v současnosti bohužel jediná úspěšná investice takového objemu. Společnost v Albánii vyrábí kabelové svazky a přístroje pro dopravní vozidla a stále

Albánie se v současnosti snaží více využít vodní elektrárny a další obnovitelné zdroje energie.

více svých produktů dodává českým odběratelům v automotive průmyslu. Tím skokově zvedla albánský vývoz do ČR. Tato investice je příkladem, že se v Albánii dá dobře podnikat.

V ENERGIÍ VSADILA ZEMĚ NA OBNOVITELNÉ ZDROJE

Problematickou zkušenost naopak udělala energetická společnost ČEZ. Do Albánie vstoupila s velkými plány, ale posléze tam přišla o licenci na distribuci elektřiny a dostala se do sporů se státem. Nakonec se ČEZ s albánskou vládou dohodl na finančním vyrovnání, kdy Albánie vykoupí zpět prodané akcie.

V oblasti energetiky dnes Albánie sází na obnovitelné zdroje. Momentálně běží výstavba řady vodních elektráren. Země také plánuje stavbu větrných a solárních parků s výkonem v řádu stovek megawatt. To je samozřejmě příležitost i pro české dodavatele a investory.

NEPODCEŇOVAT PARTNERA

Albánci mají v některých ohledech jinou mentalitu než národy bývalé Jugoslávie. V historii vždy vynikali v obchodních dovednostech. V moderní době se ale bohužel projevil tvrdý dopad dlouholeté diktatury Envera Hodži, která mentalitu Albánců poznamenala a rozvoji obchodního ducha nepřála. Každopádně dnes platí, že v posledních letech se v obchodu přístup Albánců příliš neliší od ostatních národů Balkánu. Je důležité jednat s Albánci vždy jako s rovnocennými partnery a nikdy se nesnažit ukazovat jakoukoliv formu nadřazenosti.

Velkým problémem Albánie je nezaměstnanost mladých, kterých nepracuje 30 procent. To je důvodem jejich masivní emigrace do vyspělých zemí. Stejně jako v případě Bosny a Hercegoviny lze ovšem i v Albánii chápat množství nezaměstnaných jako potenciální zdroj relativně levné pracovní síly. ✖

Izudin Gušmirović
Ředitel kanceláře CzechTrade Podgorica

Foto: Shutterstock.com

Obchodu se Srbskem pomohlo dořešení dluhu

České firmy zainvestovaly do srbského výrobce minerálek či telefonního operátora. Vzájemným vztahům obou zemí prospělo, že Srbsko před několika týdny splatilo podstatnou část svého zbylého dluhu vůči ČR.

Ekonomická situace v Srbsku je v posledních letech stabilní. Hospodářství se drží trendů v okolních státech a v Evropské unii, kdy ve střednědobém výhledu je očekáván růst ekonomiky o 3,5 procenta. Udržení tohoto růstu je stále velmi závislé na míře realizace nezbytných strukturálních reforem spojených s přístupovými jednáními mezi Evropskou unií a Srbskem. Míra nezaměstnanosti byla v prvním čtvrtletí letošního roku 12 procent, což navazuje na mírný pokles z minulých let.

Vláda ohlásila velké projekty na obnovu dopravní infrastruktury, u kterých se očekává příchod zahraničních investorů a pozitivní vliv především na sektor stavebnictví. Velkou roli v srbské ekonomice mají tradičně remitence, tedy prostředky, které do země plynou ze světa od příslušníků srbské diaspory. Na konci loňského roku odpovídal objem těchto peněz více než 8,5 procenta HDP. V absolutních číslech to představovalo okolo 4,3 miliardy amerických dolarů.

NOVÁ DÁLNIČE POVEDE SMĚREM NA BOSNU A HERCEGOVINU

Srbsko je na první pohled podobné České republice v jednom směru – má také úlohu tranzitního státu a důležité regionální křižovatky. V kontextu příprav na vstup Srbska do EU si tuto skutečnost spolu s potřebou zlepšení infrastruktury velmi dobře uvědomuje i místní politická reprezentace. Výsledkem tak je ohlášený investiční plán v hodnotě přes pět a půl miliard eur, v jehož rámci mají vzniknout

KOSOVO LZE OSLOVIT NA VELETRŽÍCH V PŘIŠTINĚ

Obecně lze říci, že Kosovo je v současné době samostatný a na Srbsku nezávislý trh. České firmy by tak k němu měly přistupovat jako k jakémukoliv jinému neprozkoumanému trhu.

Ze zkušeností CzechTradu v regionu bývalé Jugoslávie vyplývá doporučení nejdříve zvážit účast na veletrhu, kde by si exportéři ověřili zájem o své výrobky a služby.

Ve městě Přiština, byť v některých případech v dvouleté periodě, se konají veletrhy zaměřené na různé oblasti. Například jde o zdravotnický Medikos, zemědělský Agrokokos nebo o stavební a energetický Expokos.

Po zkušenosti s výstavou se exportéři mohou vydat cestou vyhledání nějakého obchodního zástupce, který může nabídnout své zkušenosti a znalost místních poměrů, které jsou v případě Kosova poměrně dost specifické.

stovky nových kilometrů dálnic.

Jde například o výstavbu západovýchodního moravského koridoru mezi městy Pojate a Preljina ve středním Srbsku, na který by následně měla navázat dálnice spojující Srbsko s Bosnou a Hercegovinou, a stejně tak jde o výraznou modernizaci železniční a vodní dopravy.

Pro české firmy znamená tento investiční plán možnost zapojit se do dodavatelských řetězců, které budou tyto stavby realizovat. S ohledem na velké zkušenosti českých firem s modernizací železnic se tu otevírá významný prostor pro dodávky české proveniencí – například při instalaci nových bezpečnostních prvků na železnici.

PPF KUPUJE TELEFONNÍHO OPERÁTORA

České firmy jsou přítomny již na srbském

trhu velmi aktivní. V nedávné době provedly několik velkých akvizic napříč průmyslovými obory. Mezi nejznámějšími lze zmínit nákup strojírný 14. oktobar v Kruševci společností Czechoslovak Group. Dále jde o vstup skupiny PPF do společnosti Telenor Srbija, mezi jejíž dceřiné firmy patří mimo jiné i bankovní dům a telefonní operátor. Poslední velká akvizice je aktivita společnosti Karlovarské minerální vody, která rozšiřuje své portfolio o nejstaršího výrobce stáčených minerálních vod v Srbsku – společnost Knjaz Miloš.

Za malé a střední firmy z České republiky lze jmenovat například firmu Technistone, která dodává interiérové prvky do domácností. Na srbském trhu působí mimo jiné také firmy KM Beta, Panasonic Automotiv, AŽD či Provod.

SRBSKO SPLATILO PODSTATNOU ČÁST DLUHU

Dalším stimulem pro obchodní vztahy byla na konci loňského roku první návštěva srbské premiérky Any Brnabićové v Praze. Hmatatelným výsledkem byl podpis mezivládní dohody o řešení dluhu Srbské republiky vůči Česku jednorázovou splátkou. Na základě dohody tak

Srbové žijící v zahraničí poslali jen loni zpátky do své země více než čtyři miliardy dolarů.

Foto: Shutterstock.com

Rychlejší spojení z Bělehradu na hranice s Bosnou a Hercegovinou by měl umožnit další plánovaný úsek dálniční sítě.

Česko letos v červnu obdrželo přes 222 milionů korun, přičemž zbytek státního dluhu bude považován za svého druhu příspěvek k rozvojové spolupráci a bude náležitě zaúčtován. Pro obě země tato událost znamená odstranění posledních nevyrovnaných závazků z doby po rozpadu Československa a Jugoslávie.

Pokud jde o podnikatelskou misi, kterou na jaře letošního roku organizoval Svaz průmyslu a dopravy ve spolupráci s Ministerstvem průmyslu a obchodu, její význam byl především v podpoře českých exportérů, kteří mají v Srbsku a v Severní Makedonii rozpracované projekty dlouhodobějšího charakteru. V tomto duchu lze vidět i vyznění aktuální podnikatelské mise prezidenta Mi-

Je ohlášen investiční plán v hodnotě přes pět a půl miliardy eur, v jehož rámci mají vzniknout stovky nových kilometrů dálnic.

loše Zemana na jeho státní návštěvě Srbska.

SRBOVÉ CHTĚJÍ FINÁLNÍ PRODUKT, NE SUBDODÁVKU

Jaký typ výrobku Srbové poptávají? Srbsko má jiný druh ekonomiky, než na kterou je zvyklá většina českých firem například z Německa nebo ze Skandinávie. Zřídka kdy se tu uchytí český dodavatel se subdodávkami. Pro Srby je důležitý finální produkt, který se kvalitou vyro-

Desatero pro obchodování se Srbskem

ná západoevropským výrobkům, ale cenově je dostupný pro místní spotřebitele. Ať už jsou to obráběcí stroje, lisy do místních továren, náhradní díly k důlní a zemědělské technice, dopravní systémy, stavební a interiérové materiály. Místní samosprávy poptávají protipovodňové bezpečnostní prvky. Na rozdíl od výše vyjmenované produkce spíše investičního charakteru mají v Srbsku relativně malou šanci na úspěch výrobci luxusnějšího spotřebního zboží. Koupěschopnost zdejšího obyvatelstva bohužel stále nenahrává poptávce po tomto typu výrobků. x

Martin Šmejč
Ředitel zahraniční kanceláře CzechTrade Bělehrad

Rozvojová pomoc zajistila pitnou vodu pro obec s českou komunitou

Srbsko patřilo mezi lety 2002 a 2012 k hlavním adresátům zahraniční rozvojové spolupráce ze strany ČR. V uvedených letech poskytly české vlády

peníze ve výši zhruba 23 milionů eur. V současné dekádě se rozvojová spolupráce rozšířila též o předání českých zkušeností s procesy ekonomické

transformace a přípravou na vstup do Evropské unie.

Podpora, které se Srbsku z ČR dostává, se tak posunula od klasických projektů ochrany životního prostředí, zlepšení odpadního hospodářství a modernizace dopravní infrastruktury k předávání zkušeností a dobré praxe na úrovni krajů a místních samospráv. Mezi významnější aktivity z poslední doby patří

například projekt „Příprava a řešení mimořádných událostí a krizových situací v návaznosti na přírodní katastrofy“, na kterém se podílel Ústecký kraj. K dalším zajímavým projektům patřilo zavedení udržitelného systému zásobování pitnou vodou v obci Bela Crkva, kde žije česká krajanská komunita. Hodnota projektu byla zhruba 19 milionů korun. x

Alkohol v Beneluxu na ústupu, cla v Jižní Americe také

Přinášíme zprávy o příležitostech pro české vývozce a byznysu ve světě od ředitelů zahraničních kanceláří CzechTrade.

NIGÉRIE

Afričtí farmáři mají zásobovat země Perského zálivu

Naděje na podporu zemědělství v Nigérii se v poslední době zvyšují. Velká nadnárodní poradenská firma Crenov8 Consulting s kořeny v Du-

baji uvedla, že v současnosti pracuje na vytvoření silného obchodního propojení mezi nigerijskými farmáři a kupci ze Spojených arabských emirátů (SAE). Nebude se však jednat jen o trh SAE, ale účelem je i rozvoj obchodních aktivit mezi Nigérii a dalšími státy. Společnost uvádí, že trh Spojených arabských emirátů je pro nigerijské zemědělce velmi lukrativní, protože země Perského zálivu dovážejí asi čtyři pětiny svých potravin. Odhaduje se, že tento trh představuje hodnotu přesahující 100 miliard dolarů. x

Štěpán Beneš, CzechTrade Lagos

VELKÁ BRITÁNIE

Na ostrovech roste popularita předplatného na půjčování oděvů

Půjčování oblečení na speciální akce, jako jsou svatba nebo promoce, není žádná novinka, avšak oproti dřívějšímu si Britové v současnosti půjčují outfity častěji, a to nejen na nevěstěné události. Za nevelký poplatek si lze pronajmout oblečení, kabelky, ale i tenisky. Je možné si dokonce zakoupit předplatné u různých firem na určitou dobu. To je nový trend na ostrovech, který je šetrnější alternativou k životnímu prostředí – kupující přemýšlí ekologicky, zbytečně

neplýtvá a navíc doma pak nemusí skladovat velké zásoby oblečení.

Dle vládního reportu se oděvní průmysl velkou měrou negativně podílí na znečišťování životního prostředí. Do ovzduší uniká více oxidu uhličitého (až 1,2 miliardy tun ročně), dochází k vysoké spotřebě vody a až 35 procent mikroplastů nalezených v oceánech pochází ze syntetických vláken vyhozeného oblečení. x

Martin Macourek, CzechTrade Londýn

BELGIE

Spotřebitelé si oblíbili nealko pivo

Belgický trh dlouhá léta odolával nealko verzím alkoholických nápojů. V posledních pěti letech se však prodej nealka téměř ztrojnásobil. Důvodem jsou zvýšené kontroly řidičů za volantem, ale i kampaň v zájmu zvýšení bezpečnosti silničního provozu či v neposlední řadě kvalita zdraví. Zájem roste o nealko pivo, víno, šumivé víno, ale i koktejly. Ze zhruba 8,5 milionu litrů v roce 2013 se konzumace nealkoholického piva, vína a dalších produktů vyšplhala v loňském roce skoro na 24 milionů litrů.

Největší zájem je o nealkoholické pivo, jehož spotřeba vzrostla v posledním roce skoro o čtvrtinu.

Za trendem také může stát skutečnost, že méně alkoholu znamená méně kalorií. x

Alena Mastantuono, CzechTrade Brusel

CzechTrade
denně – zahraniční
obchodní
příležitosti
e-mailem

IZRAEL

Vláda přitvrdí v boji proti praní špinavých peněz

V souvislosti s nedávno přijatým zákonem, který má znemožňovat nebo ztěžovat praní špinavých peněz v Izraeli, se některé změny mohou dotknout i běžných obchodníků a cestovatelů. Při nákupu nad 11 tisíc šekelů, tedy asi 72 tisíc korun, může návštěvník v Izraeli zaplatit v hotovosti nanejvýš desetinu celkové ceny zboží, avšak maximálně 11 tisíc šekelů. Tato omezení se vztahují na vypořádání občanů s komerčními podniky a na platby mezi podniky. Limit 11 tisíc šekelů se vztahuje i na výplaty mezd, dary a půjčky, nájemní smlouvy nebo služby.

Dále je potřeba počítat s tím, že maximální částka, s níž může návštěvník nyní překročit hranice Izraele bez prohlášení, se snížila z původních 100 tisíc na 50 tisíc šekelů. V souladu s novými pravidly musí majitel při dovozu nebo vývozu částky vyšší nebo rovnající se ekvivalentu 50 tisíc šekelů vyplnit celní prohlášení a být připraven poskytnout vysvětlení původu peněz. Při překročení pozemních hranic (z Jordánska, Egypta a pásma Gazy) je limit ještě nižší. Tam musejí být vykážány všechny prostředky přesahující 12 tisíc šekelů.

Foto: Shutterstock.com

Změna se netýká pouze hotovosti, ale také předplacených karet, bankovních šeků vydaných na jméno deklaranta a dalších platebních prostředků, kterými lze získat hotovost. **x**

Jiří Mašata, CzechTrade Tel Aviv

CHILE

Největší povrchový důl na měď prochází modernizací

Středa 14. srpna 2019 se zapsala do chilských dějin. Gigantický projekt přeměny největšího povrchového dolu na měď na světě Chuquibambilla na hlubinný se stal skutečností. Proběhla oficiální inaugurace za přítomnosti nejvyšších představitelů státní těžbařské společnosti Codelco a prezidenta republiky Sebastiána Piñery. Měděný důl v poušti Atacama na severu země začal fungovat před 104 lety jako povrchový.

Aby se zvýšila produktivita získávání mědi, bylo potřeba přejít na těžbu hlubinnou. Investice ve výši pěti miliard amerických dolarů představuje historicky vůbec největší investici v Chile do těžebního průmyslu. Kompletní zařízení na těžbu a zpracování mědi dodala finská společnost Metso. Jen pro představu, v dole je instalováno 14 kilometrů pásových přepravníků a díky použitým inovativním technologiím se řadí tento důl mezi nejmodernější na světě.

Tato radikální změna s sebou ovšem nese i nepopulární opatře-

ní, které má Codelco teprve před sebou, a tím bude nutnost propustit do roku 2026 celkem 1700 zaměstnanců. Pokud se reorganizace povede, mohla by se těžba v dole Chuquibambilla prodloužit o dalších 40 let. Těžební průmysl v Chile nadále zůstává příležitostí také pro dodavatele z České republiky. **x**

Jiří Jílek, CzechTrade Santiago de Chile

BRAZÍLIE

Nová vláda snižuje cla

Brazílie je dlouhodobě jednou z neuzavřenějších ekonomik světa. Podle hodnocení Světové obchodní organizace zaujímá 65. pozici ze 75 hodnocených zemí. Důvodem jsou vysoká cla, další poplatky spojené s dovozem a netarifní dovozní opatření. S nástupem nové vlády vedené prezidentem Jairem Bolsonaro se ale situace začíná zvolna měnit. Cílem nového vedení země je především usnadnění vstupu moderních technologií. To by mělo napomoci k vyšší konkurenceschopnosti země v mezinárodním prostředí. Vláda již začala se snižováním cel u výrobků z ICT sektoru. Redukce cel by měla probíhat v několika fázích a měla by být dokončena v roce 2021.

Pro české exportéry je zásadní vývoj z poslední doby, kdy jihoamerické uskupení Mercosur zahrnující kromě Brazílie také Argentinu, Paraguay a Uruguay podepsalo po dvacetiletém vyjednávání dohodu o volném obchodu s Evropskou unií. S výjimkou zemí Latinské Ameriky Brazílie dosud nemá samostatně uzavřenou žádnou dohodu o volném obchodu. **x**

Miroslav Mandák, CzechTrade São Paulo

▲
Další aktuální zprávy a kontakty na zahraniční síť CzechTrade

Odpovědné chování pomáhá i byznysu

Do stále častěji diskutované společenské odpovědnosti firem spadají různé problematiky od přístupu k zaměstnancům až po šetrnost k životnímu prostředí. Pro firmu může odpovědný přístup znamenat přínos pro obchod a zvýšení prestiže u zaměstnanců i zákazníků.

Odpovědné podnikatelské chování se stává běžnou součástí byznysu. Důvody jsou pro to různé. Může to být skutečnost, že chovat se odpovědně vyplývá ze zákona. Firma může být přesvědčena o správnosti takového chování. Dále je tu fakt, že odpovědné společenské chování přináší konkurenční výhodu.

Pro výrobce, exportéry či jiné podniky může hrát společenská odpovědnost významnou roli i v tom, že daný podnik je pravděpodobně součástí dodavatelského řetězce. A právě v rámci obchodního vztahu s dodavateli či odběrateli vyvstane otázka, zda a jak se podnik zaobírá zásadami odpovědného podnikatelského chování.

DOPORUČENÍ DÁVÁ SMĚRNICE OECD

Svou váhu hrají přirozeně i preference stále rostoucí skupiny zainteresovaných spotřebitelů. Prokazování odpovědného chování se děje běžně požadováním různých certifikátů či splněním norem, ale často také odkazem na Směrnici OECD pro nadnárodní podniky. Ta sice není závazná, ale obsahuje doporučení týkající se odpovědného podnikatelského chování, která jsou široce akceptovaná mezi podniky jako základní standard.

Praktickým návodem, jak odpovědné chování uvést do řízení a činnosti podniku, je příručka Pokyny OECD pro náležitou péči na podporu odpovědného chování. Tento ma-

nuál byl vypracován ve spolupráci podniků se zástupci zaměstnanců, občanské společnosti, odborníky a zástupci vlád, tedy mezi širokým spektrem lidí, kteří se odpovědným podnikatelským chováním zabírají a jichž se také týká.

Pokyny OECD pro náležitou péči na podporu odpovědného chování jsou praktickým návodem, který odpovídá na celou řadu základních i sofistikovaných otázek spojených se zaváděním odpovědného podnikatelského chování. Jsou vhodné jak pro velké nadnárodní společnosti, tak i pro podniky, které nemají speciální compliance či útvary CSR (Corporate Social Responsibility).

OD PRÁV ZAMĚSTNANCŮ AŽ K EKOLOGII

Výchozím požadavkem na každé odpovědné podnikatelské chování je, aby nepůsobil nepříznivě či škodlivě. Nepříznivým vlivům podnikání

NĚKTERÉ Z OTÁZEK TÝKAJÍCÍCH SE OBCHODNÍHO VZTAHU, NA KTERÉ LZE NALÉZT ODPOVĚĎ V POKYNECH PRO NÁLEŽITOU PÉČI:

- ✘ Jakým způsobem může podnik obchodního partnera při prevenci nebo zmírňování nepříznivých dopadů podpořit?
- ✘ Jak může podnik usilovat o prevenci a zmírnění nepříznivých dopadů spojených s obchodními partnery, s nimiž nemá žádný smluvní vztah?
- ✘ Jak může podnik upravit své operace nebo činnosti za účelem prevence a zmírnění nepříznivých dopadů spojených s jeho obchodními vztahy?
- ✘ Jakým způsobem lze řešit nedostatečný vliv na posílení náležitě péče v obchodním vztahu?

Bezpečnostní školení zaměstnanců v offshore společnosti v Malajsii.

že předcházet takzvané náležitou péči (due diligence). Na rozdíl od náležité péče běžně prováděné podniky, která se zabývá kurzovými, regulačními či jinými obchodními riziky ve vztahu k podniku samotnému, je tento systém náležitě péče zaměřen na činnost podniku navenek. Při jejím naplňování se zabývá jak skutečnými, tak i potenciálními nepříznivými dopady či riziky, které jsou spojeny s lidskými právy, vztahy zaměstnanců, životním prostředím, korupcí, zpřístupňováním informací a zájmy spotřebitelů.

POMOC I S NÁKLADY

Některé obchodní činnosti, výrobky nebo služby, které běžně rizikové nejsou, se mohou stát rizikovými v situaci, kdy umístění dodavatele vyvolává otázky ohledně fungování právního státu či nedostatečného dodržování základních standardů bezpečnosti práce. Náležitá péče by měla podnikům pomoci tyto dopady

Foto: Shutterstock.com

předvídat a předcházet jim nebo je zmírňovat. Může podnikům také pomoci identifikovat příležitosti ke snížení nákladů, zvýšit porozumění trhům a svým strategickým dodava-

telům, případně předcházet provozním rizikům.

KDYŽ JE PROBLÉM V OBCHODNÍM PARTNEROVI

Smyslem náležité péče není přesunout odpovědnost z podniků, které způsobují nepříznivé dopady, na podniky, které jsou s danou firmou v obchodním vztahu. Nicméně v případech, kdy jsou nepříznivé dopady způsobovány obchodním partnerem, měl by se podnik snažit o využití svého vlivu k dosažení změny, ať už individuálně, nebo ve spolupráci s ostatními.

Co se týče rozsahu, v jakém může podnik ovlivnit svého obchodního partnera, je evidentní, že se podnik bude setkávat s překážkami praktické a právní povahy. Zejména malé a střední firmy navíc často nemusejí mít dostatečnou tržní sílu k tomu, aby mohly obchodní vztahy samy ovlivnit. Nicméně i tyto překážky spojené s ovlivňováním obchodních

Praktickým návodem, jak odpovědné chování uvést do řízení a činnosti podniku, je příručka Pokyny OECD pro náležitou péči na podporu odpovědného chování.

Pokyny na stránkách Národního kontaktního místa pro Směrnici OECD pro nadnárodní podniky

vztahů se mohou podniky snažit překonat prostřednictvím smluvních ujednání, v rámci licenčních nebo franšízových smluv a rovněž prostřednictvím snahy o spolupráci s cílem spojit své síly v průmyslových asociacích nebo meziodvětvových iniciativách. Příkladem může být asociace německých a nizozemských podniků v textilním a obuvnickém průmyslu, které se zavázaly spolupracovat při zjišťování podmínek, za jakých jsou vyráběny produkty v jejich dodavatelských řetězcích. x

Ludmila Hyklová
Odbor evropského a mezinárodního práva,
sekce Evropské unie a zahraničního obchodu
Ministerstvo průmyslu a obchodu

CO JE SPOLEČENSKÁ ODPOVĚDNOST FIREM?

Odpovědné podnikatelské chování je definováno jako chování, při kterém podnik dbá na to, aby jeho činnost neměla škodlivý dopad na okolí, tedy na různé aspekty fungování společnosti a na životní prostředí. Sleduje se zejména vliv na lidská práva, pracovní podmínky, životní prostředí, korupci a hospodářskou soutěž, placení daní, transparentnost podnikání, zájmy spotřebitelů a také podporu vědy a technologií.

CO JE NÁLEŽITÁ PÉČE?

Je definována jako proces identifikace, prevence, zmírňování a objasnění způsobu řešení skutečných a potenciálních nepříznivých dopadů plynoucích z vlastní činnosti podniku, jeho dodavatelského řetězce a dalších obchodních vztahů.

Cirkulární ekonomika přinese nové šance byznysu

Příležitostí pro inovativní firmy je nastupující trend cirkulární ekonomiky. V ní suroviny kolují bez zbytečného odpadu. To znamená úsporu peněz, ochranu životního prostředí a snížení závislosti na dovozu surovin. Tento přístup stále více žádají i spotřebitelé.

Foto: Shutterstock.com

CzechTrade registruje dynamicky narůstající počet inovativních, mnohdy zcela unikátních výrobků a služeb. Čeští exportéři dokážou využívat rozličných výzev a odpovídat na ně inovacemi. V nadcházejícím desetiletí bude jedním z velkých témat cirkulární ekonomika. Přechod od lineární ekonomiky se nepochybně pozitivně projeví na posílení konkurenceschopnosti České republiky, na snížení závislosti na těžbě a dovozu primárních surovin, jako jsou ropa, některé kovy či dře-

vo, a na vytvoření nových pracovních míst.

SUROVINY BUDOU KOLOVAT

Zavedení principů cirkulární ekonomiky do podnikání znamená kompletně přehodnotit stávající nakládání se zdroji. Dnes jsou totiž suroviny

Průmysl 4.0 je předstupněm Průmyslu 5.0, který bude založen na renesanci lidského faktoru ve výrobě a na spolupráci lidí s roboty.

Oběhová ekonomika má zajistit smysluplné nakládání s materiálem a vytvořit v EU až dva miliony nových pracovních míst.

využívány k výrobě produktů, které na konci životního cyklu často nenachází další využití (to je podstata lineární ekonomiky). Cirkulární ekonomika je uváděna jako koncept eliminující odpad, v němž suroviny kolují v ideálně nekončících cyklech bez ztráty na kvalitě. Nabízí tak cestu, jak podnikat a růst s nulovými nebo i pozitivními dopady na životní prostředí.

S tímto vědomím je třeba již na začátku cyklu přistupovat k designování budoucího výrobku. Díky změně uvažování cirkulárním směrem zažívají inovace i tak rigidní obory, jako je například stavebnictví. Cirkulární ekonomika bude přinášet zajímavé inovace, které lze společně s akcentem společenské odpovědnosti ve vztahu k přírodě a klimatu využívat jako další z podpůrných prodejních argumentů v souladu s chytrým marketingem. Vojtěch Vosecký, obchodní ředitel a člen správní rady Institutu Cirkulární Ekonomiky, k tomu dodává: „Každý den nás oslovují firmy, které zajímá, jak se zapojit do cirkulární ekonomiky. Dnes už s velkou dávkou jistoty mohu říct, že začíná nová éra. Čím dál víc to vyžaduje i spotřebitel.“

SEMINÁŘ PORADÍ FIRMÁM I DESIGNÉRŮM

Aktuální informace k tématu mohou zájemci získat prostřednictvím vzdělávacích programů. Odborný seminář na téma Udržitelný design, inovativní materiály a jejich použití v souladu s principy cirkulární ekonomiky připravuje agentura

Technologické firmy míří i mimo Evropu

Asi málokdo nezasnamenal množství článků, vyjádření a aktivit navázaných na dokument Inovační strategie České republiky 2019 až 2030. Jako republika si Česko vytyčilo poměrně ambiciózní cíle, jejichž dosažení si vyžádá propojit systémovou podporu ze strany státu s intenzivní a na kreativitu založenou prací tuzemských firem a výzkumných a vědeckých pracovišť. V zahraničí se chce Česko prezentovat jako sebevědomý inovační lídr v souladu se strategií Czech Republic: The Country For The Future. Nabízí se tak otázka, jak na takové výzvy reagují na inovace zaměření čeští exportéři a jim asistující agentura CzechTrade.

Určitý náhled skýtá statistika jednání vedoucích zahraničních kanceláří CzechTrade se zástupci českých exportérů v rámci konzultačních dnů s ekonomickými diplomaty a řediteli zahraničních kanceláří CzechTrade organizovaných MPO, Svazem průmyslu a dopravy ČR a MZV, které se konalo v červnu.

Pakliže se za vysoce inovativní firmy považují subjekty zabývající se oblastmi nových produkčních, digitálních a bezpečnostních technologií, z celkového počtu 407 zúčastněných firem bylo více než 12 procent vysoce inovativních. Své exportní zájmy tak řešily například firmy působící v oblasti smart (smart city, smart mining, smart grid), nanotechnologií či bezpečnosti zařízení propojitelných v síti.

Foto: Meteopress

Instalace radaru společnosti Meteopress v Chorvatsku trvala pouhých 36 hodin.

Zevrubnější pohled na statistická data skýtá zajímavý trend. Ukazuje se, že inovativní firmy cílí zejména na mimoevropské trhy. Zatímco tradiční firmy ve velké míře sázejí na perspektivní vývoj v Evropě, inovativní mnohem častěji míří

dál. A to nejen na nejvyspělejší trhy, jako jsou USA nebo Jižní Korea, zájem je například také o Latinskou Ameriku.

Zatímco se ke konzultacím hlásilo v průměru již zmiňovaných 12 procent výrazně inovativních firem z celkové-

ho počtu zájemců, v případě Latinské Ameriky toto číslo bylo dvojnásobné, u Jihoafrické republiky činilo dokonce 27 procent. Žádané byly též Austrálie, Singapur či Thajsko, kde se sledovaný parametr pohyboval výrazně nad 20 procenty. V Evropě je vyšší zájem o Belgii a Chorvatsko.

Zajímavým příkladem posunu teritoriálního zájmu může být jeden z účastníků konzultačních dnů, společnost Meteopress. Ta se aktuálně, hlavně díky posledním instalacím v Chorvatsku, stává největším provozovatelem meteorologických radarů v Evropě. „Evropa je nám už malá, chceme jít s pomocí CzechTradu dál. Zajímá nás například Brazílie, věříme, že díky unikátnosti našeho řešení a dalšímu vlastního vývoji budeme zajímaví globálně. CzechTrade nám umožní zefektivnit vstup na trh, připraví nám podhoubí pro schůzky bez vynaložení zbytečné energie. My se tak můžeme soustředit na tvorbu produktu a strategie,“ uvedl ředitel společnosti Michal Najman.

CzechTrade má díky síti zahraničních kanceláří čítající více než 50 poboček unikátní příležitost přispívat k naplňování strategie Czech Republic: The Country for the Future. Svými aktivitami má významný podíl na utváření obrazu České republiky v zahraničí. Také proto agentura systémově akcentuje spolupráci s tvůrci inovativních produktů a průběžně aktualizuje asistenční služby reagující na potřeby inovátorů. x

CzechTrade s partnery už na 10. října v Brně. Akce je zacílena především na inovativně orientované firmy, dále je určena designérům a dalším kreativcům. Jejich zapojení do přechodu na cirkulární ekonomiku je zásadní, protože mohou velmi výrazně ovlivnit podobu produktů a tím zlepšit jejich internacionalizaci.

PRŮMYSL PŘEŘADÍ NA PĚTKU

V současnosti hojně diskutovaný Průmysl 4.0 vycházející z cílové představy „chytrých továren“ je

předstupněm Průmyslu 5.0, který bude založen na renesanci lidského faktoru ve výrobním procesu a na spolupráci lidí s roboty. Ostatně již v rámci Průmyslu 4.0 je možné vysledovat zajímavý trend. Zákazníci požadují personalizovanější produkty a služby. To vytváří tlak na schopnosti, jako je například kreativita, kterými roboti v pozitivním smyslu slova nejspíš nikdy disponovat nebudou. CzechTrade tak stále více upírá pozornost na kreativní průmysly.

Pozvánka na seminář o cirkulární ekonomice

Pokud bude Česká republika ve svém inovativním konání zohledňovat na prvním místě člověka a jeho kvality života, nepochybně se to odrazí v jejím vnímání jako přívětivé a člověku přátelské země, kde technologie neznamenají ohrožení, ale zpříjemňují život. x

Jan Špunda
Oddělení internacionalizace pro výrazně inovativní MSP
CzechTrade

Vojtěch Vosecký
Institut Cirkulární Ekonomiky

Visegrádská čtyřka: od aut a televizí ke zpracování dat

Foto: Shutterstock.com

Země Visegrádu prošly za posledních dvacet let významnou hospodářskou proměnou. Od lákavého regionu pro investory v oblasti výroby aut a elektroniky se Polsko, Maďarsko, Česko a Slovensko chtějí posunout více ke zpracování dat a zelené ekonomice.

Téměř před čtvrt stoletím začali objevovat středoevropský region výrobci automobilů. Nízké náklady a ve srovnání se západními sousedy dostatek pracovní síly přilákal do České republiky, Polska, Maďarska a na Slovensko řadu světových značek. Ačkoliv se investice řídily hlavně poptávkou ze starého evropského trhu, opomenout neslo ani trhy nové. Region Visegrádské čtyřky (V4) čítající zhruba 64 milionů obyvatel měl hlad po spotřebě.

Bývalé státní podniky změnily majitele, získaly nové investory nebo podstoupily akvizici. České a slovenské závody Škoda získala společnost

Volkswagen. Fiat koupil podniky v Polsku. Audi získalo nedokončené haly v maďarském Gyóru. Suzuki postavilo v Maďarsku úplně novou továrnu v Ostrihomí.

VÝROBA PŘINESLA PROSPERITU
Rostoucí objem výroby automobilů podpořený zvětšující se dodavatelskou základnou ovlivnil strukturu všech ekonomik v regionu. Automobilová výroba se stala ziskovým obchodem nejen pro samotné výrobce, dodavatelské firmy, ale i pro občany, kteří mohli těžit z rostoucích platů. V regionu se díky automobilovému boomeru objevili noví, původem však lokální dodavatelé s celosvětovou působností.

V Česku jsou to například společnosti Brano, Brisk nebo Mitas. V Polsku jde o společnost ASMET a Boryszew Group. Jen pro představu, výroba automobilů v zemích V4 se zvýšila od přelomu tisíciletí zhruba trojnásobně. Z 1,2 milionu aut v roce 2000 stoupla na 3,3 milionu vozů v roce 2018.

V ELEKTRONICE DOMINUJÍ INVESTOŘI Z ASIE

Příznivé hospodářské situace v regionu využili i výrobci elektroniky, zejména televizorů a domácích spotřebičů, jako jsou například ledničky, myčky na nádobí a pračky, a následovali tak trend přesunu výroby do země Visegrádské čtyřky. Nové příchozí investoři minimálně zpočátku nevyužívali nejmodernější výrobní zařízení. V samotných zemích pak byly zahraniční investice považovány spíše za vhodné řešení

Dalším vývojem regionu má být zelená ekonomika spojená s obnovitelnými zdroji, umělou inteligencí a zpracováním dat.

Loni se v zemích V4 vyrobilo přes 3,3 milionu osobních vozů.

pro jejich technologickou zastaralost a za jistou kompenzaci nižší produktivity a vysoké nezaměstnanosti.

V elektronice začaly postupně dominovat asijské investice. První japonskou investici v České republice představovalo založení plzeňského montážního závodu televizorů skupinou Matsushita Group. Další investice následovaly v průběhu let. Mezi významné značky, které působí v regionu v současné době, se řadí například Electrolux, Samsung, Flex, Videoton, Foxconn či Panasonic.

ČAS KRIZE

V návalu euforie začala média označovat visegrádské země jako vycházející trhy Evropy (neboli Emerging Europe). Objevily se takové přezdívky jako „montovna Evropy“ nebo „Nová Evropa – výrobní mocnost“. Slovensko bylo s největší produkcí automobilů na obyvatele nazýváno evropským Detroitem. S blížící se krizí však pozitivní nuance brzy přešly ve varování. Hospodářská krize, která přišla záhy a která těžce zasáhla nejen automobilový průmysl, pozitivní vývoj v regionu na pár následujících let výrazně zbrzdila. A poukázala mimo jiné na to, že nová a stará Evropa jsou propojeny více než kdykoliv předtím a více než by se před krizí mohlo zdát. Vzájemné vazby prohloubil už jen samotný fakt, že země Visegrádu vstoupily v roce 2004 do Evropské unie.

Řada investičních projektů dostala červenou, krize měla výrazný dopad na důvěru investorů. Zatímco Polsko jen zpomalilo růst, situace v Maďarsku se vyvinula tak dramaticky, že země musela požádat o finanční pomoc. Tu jí nakonec poskytl Mezinárodní měnový fond v objemu 20 miliard eur. A jako ironií osudu ve stejné době Daimler stavěl svůj první evropský závod mimo Německo, a zrovna v maďarském městě Kecskemet.

Přestože vlády z visegrádského regionu nemusely zavádět žádná velká úsporná opatření, s ohledem na rozsah a dopady krize se zaměřily na rozpočtovou udržitelnost, snižování výdajů a změny daňového systému. Česká republika a Maďarsko zavedly celosvětově ojedinělý koncept – nový systém zdanění založený na takzvané superhrubé mzdě, který měl jasný cíl – přinést do státních rozpočtů nové zdroje.

Foto: Shutterstock.com

Druhou doménou střední Evropy se po přelomu tisíciletí stala výroba elektroniky.

KONEC MONTOVNÁM

Pozitivní dopad na všechny visegrádské ekonomiky mělo nepochybně členství v Evropské unii a pokračující integrace. Vedle dostupných dotací na podporu znevýhodněných regionů a politiky soudržnosti největší roli sehrál přístup na evropský a zejména pak německý trh. Nárůst německého exportu a s tím související zvýšení počtu objednávek komponentů nakonec region z recese vytáhly. Krize však odhalila zranitelnost plynoucí z politiky nízkých nákladů.

Ve stejnou dobu byli navíc investoři tlačeni k restrukturalizaci na svých původních trzích a začali hledat nejlepší možné podmínky (tak zvaný the best deal on the east) – kombinaci levné a dostupné pracovní síly a veřejné finanční podpory. A tím byl právě visegrádský region. Kritickému přezkoumání však byla

postupem času podrobena i investiční politika Visegrádu. V regionu se v debatách začaly objevovat určité pejorativní termíny. Český výraz „montovna“ nebo polský „przemysł peryferyjny“ (periferní průmysl) se staly synonymem pro špatně placená pracovní místa s nízkým daňovým výnosem. Region proto začal hledat novou strategii růstu.

BUDOUČNOST PŘÍCHÁZÍ

Přítomnost velké řady společností navázaných na automobilový průmysl a klasickou uhlíkovou ekonomiku přirozeně vzbuzuje otázku dalšího vývoje a nezbytnost další transformace regionu. Tentokrát by to pravděpodobně měla být zelená ekonomika spojená s obnovitelnými zdroji, umělou inteligencí a zpracováním dat. Důležitou roli v tomto procesu budou mít nepochybně i firmy z regionu – ať už zahraniční investoři, nebo významné lokální firmy.

Posun od čistě výrobních ekonomik k ekonomikám zaměřeným na inovace kopíruje koncept Průmyslu 4.0 a na to navázané zpracování dat. Centrem strukturálních politik se vedle výrobních center stávají nová místa ve vývoji, obchodní administrativě a vývoji softwaru, která jsou na pracovním trhu stále více žádaná. Důležité si je uvědomit, že bez implementace principů Průmyslu 4.0 by současné výrobní a logistické operace ztratily v regionu konkurenceschopnost. Ostatně přechod na zelenou datovou ekonomiku je klíčem k úspěchu a dalšímu rozvoji Prahy, Bratislavy, Varšavy i Budapešti. ✖

Pavel Chovanec
Divize investic
CzechInvest

Více o novinkách ze zemí Visegrádu

NEJVÝZNAMNĚJŠÍ FIRMY V ZEMÍCH V4 (podle obrátu, rok 2017)

Název	Země	Odvětví	Obrat (mil. EUR)
1. PKN Orlen	Polsko	Chemie, ropa, farmaceutika	22 831
2. Škoda-Auto (VW)	ČR	Automobilový průmysl	15 970
3. MOL	Maďarsko	Chemie, ropa, farmaceutika	13 309
4. Jeronimo Martins Polska	Polsko	Obchod	11 531
5. PGNG	Polsko	Veřejné služby	8 584
6. Audi Hungaria (VW)	Maďarsko	Automobilový průmysl	7 550
7. Volkswagen Slovakia (VW)	Slovensko	Automobilový průmysl	7 549
8. Grupa Lotos	Polsko	Chemie, ropa, farmaceutika	5 790
9. Eurocash	Polsko	Obchod	5 571
10. PGE	Polsko	Veřejné služby	5 530

Zdroj: Coface CE Top 500

BUSINESSINFO.CZ:

Příbory z pilin? Startup chce zbavit svět jednorázových plastů

Evropa chystá redukcí používání jednorázových plastů. Mladá česká firma ReFork chce využít očekávaný boom alternativních materiálů a získat desetinu evropského trhu. Nabízí unikátní materiál vyrobený s použitím dřevěných pilin.

Nahradit jednorázové plasty biologicky rozložitelným materiálem je hlavním cílem českého startupu ReFork. Firma vznikla v Praze ve Vysočanech. U jejího zrodu stáli Josef Homola, který má více než desetiletou zkušenost s problematikou vstříkování plastů, dále Martin Šeminský, jenž vlastnil poradenskou společnost, a Ondřej Vomela s bohatými zkušenostmi z gastronomie a obchodu.

ZELENÁ INOVACE

Právě tato kombinace profesí a znalostí umožnila zrod převratného materiálu. Otec Josefa Homoly působil již od sametové revoluce v plastovém průmyslu. Josef šel v jeho stopách, a tak se celý život věnoval oblasti vstříkování plastů. „Když jsme viděli, kolik vzniká plastů jenom z naší produkce, rozhodli jsme se, že nechceme být součástí takového ničení planety, a následně jsme začali

Použitý dřevní materiál urychluje rozložení vidliček, když doslouží svému účelu.

pracovat na vlastním materiálu, který by přinesl řešení globální plastové krize,“ popisuje Ondřej Vomela, marketingový ředitel společnosti ReFork.

„Mnoho lidí z oboru se k využití dřeva jako plniva stavělo skepticky. Naštěstí jsme narazili na skvělé partnery, kteří nám pomáhají otevřít dveře do Evropy,“ oceňuje Vomela. Protože se blíží omezení Evropské unie pro jednorázové plasty, které začne platit od roku 2021, budou patřit mezi potenciální zákazníky české technologie všechny restaurace s možností take-away, tedy možnosti vzít si nápoje nebo jídlo s sebou, a také řetězce rychlého občerstvení. „Vzhledem k tomu, že se bude po roce 2021 rozdělovat sto procent trhu s jednorázovými plasty, tak další konkurenční rozložitelné produkty budou vítaným faktorem, protože poptávka bude obrovská,“ zmiňuje Ondřej Vomela.

PRVNÍ CÍL JE FRANCIE

V současné době na projektu pracuje okolo 30 lidí, počet má ještě růst. Firma plánuje pokrýt deset procent evropského trhu. Má již plány, kde své tažení kontinentem zahájí. „V první

fázi to je zejména francouzský trh, kde restriktive EU začínají platit již v roce 2020. Dále spolupracujeme s klíčovými partnery z Itálie, kteří působí jak na italském trhu, tak i ve Španělsku a Portugalsku. Samozřejmě s ohledem na to, že jsme česká společnost, paralelně expanzi plánujeme zejména do okolních států, jako jsou Slovensko, Rakousko, Polsko a Německo,“ zmiňuje Ondřej Vomela.

V souvislosti s novými pravidly budou muset skončit nejen jednorázové plasty, ale i některé bioplasty. Až dosud bylo totiž možné tímto názvem označovat produkty, kde biologicky rozložitelná část tvořila jen deset procent, a zbytek připadal na klasické plasty vyrobené z ropy. Právě tyto směsi i některé první generace bioplastů se pak pro výrobce skutečně fungujících řešení staly noční můrou. Objevovaly se novinové články, v nichž vědci informovali o testech bioplastů, které se vůbec nerozkládaly.

Český ReFork má přitom rozložitelnost svých výrobků odborně otestovanou. „Na rozložitelnosti dlouhodobě pracujeme s Vysokou školou chemicko-technologickou. Rozložitelnost našich produktů je pro nás naprostou prioritou,“ zdůrazňuje Ondřej Vomela. Klíčová podle něj byla sázka na prvotní materiál. „Vzhledem k tomu, že náš materiál je tvořen z velké části z odpadního dřeva, s rozložitelností jsme nikdy neměli problém. Dřevo uvnitř výrobku nasaje vlhkost a produkt začne okamžitě degradovat,“ konstatuje marketingový ředitel ReFork. **x**

Dalibor Dostál
 Redaktor portálu BusinessInfo.cz

Rubrika Inovace a byznys na portálu BusinessInfo.cz přináší pravidelně portréty zajímavých českých startupů, začínajících inovativních či technologických firem.

Video: Důlní technika z T Machinery

Společnost vznikla v roce 2003 a zabývá se výrobou kompletního důlního zařízení a teplovodních kotlů. První exportní dodávky směřovaly na Ukrajinu a později také do Ruska. Nyní firma hledá nové trhy především ve státech Latinské Ameriky.

▶ Příběh úspěšného exportéra

www.businessinfo.cz/tmachinery

Jak jednoduše najít zahraněního partnera

Na portálu BusinessInfo.cz najdete rozsáhlou online databázi zahraničních poptávek – měsíčně jde o desítky poptávek firem z celého světa. Jejich zdrojem jsou především zastupitelské úřady České republiky či zahraniční kanceláře CzechTrade.

▶ Seznam exportních příležitostí

www.businessinfo.cz/prilezitosti

ElioT dokáže měřit spotřebu elektřiny na dálku

Mezera na trhu inspirovala technologickou společnost VisionQ.cz k vývoji chytrého monitoru energie. Inovativní řešení ElioT je určeno pro dálkové měření spotřeby. Vyčísli ji nejen v kilowatthodinách, ale také v korunách.

▶ Vizitka zajímavé inovace

Video: Ochranné známky

Ochranná známka představuje zřejmě nejviditelnější atribut, který lze z hlediska průmyslové ochrany zabezpečit. Zajišťuje ochranu určitého grafického znázornění, nejčastěji firemního nebo produktového loga.

▶ Více o ochranných známkách

www.businessinfo.cz/patenty-videa

Menší firmy stále častěji trápí kyberkriminalita

Kyberútoky stále víc míří na malé a střední podniky, které častěji zanedbávají digitální bezpečnost. Zkušenost s kyberkriminalitou má více než polovina takovýchto společností v České republice.

▶ Jak se bránit kyberkriminalitě

Firma HT Road vyhrála projekt roku

Frézování starého povrchu vozovky bylo dosud spojeno s odvážením odstraněného materiálu na skládky. Převratná technologie brněnské společnosti ho umožní okamžitě zpracovat a vrátit zpět jako základ nové silnice.

▶ Chytré řešení z Brna

www.businessinfo.cz/htrroad

Na MSV najdou firmy pod jednou střešou pomoc pro všechny fáze byznysu

Na 61. ročníku Mezinárodního strojírenského veletrhu v Brně čekají návštěvníky v druhém říjnovém týdnu mimo jiné dvě premiéry.

Hned třináct státních institucí bude poprvé soustředěno do jedné společné expozice.

A zahraničním hostům se ČR představí pod novým heslem Země pro budoucnost.

Hlavní téma letošního Mezinárodního strojírenského veletrhu v Brně (MSV) je zvoleno nanejvýš vhodně. Je jím Průmysl 4.0 a digitální továrna. Téma se tak ideálně potkalo s oficiálním uvedením nového hesla, pod nímž chce Česko od nynějška před světem budovat svou image. „Česká republika chce a musí být zemí pro budoucnost. A právě tuto ambici v sobě zahrnuje nová značka Czech Republic: The Country For The Future,“ říká ministr průmyslu a obchodu Karel Havlíček.

Očekává se více než 1600 vystavovatelů. Z toho zhruba polovina by měli být zástupci českých firem, kteří budou moct na konkrétních tech-

Foto: BYV

nologiích demonstrovat, že český průmysl má opravdu k budoucnosti a Průmyslu 4.0 dobře nakročeno. „Věřím, že veletrh ukáže, že to není jen prázdný slogan a že Česká republika má potenciál pro technologicky vyspělou budoucnost,“ shrnuje Jiří Kuliš, generální ředitel společnosti Veletrhy Brno.

SPOLEČNÁ EXPOZICE ZEMĚ PRO BUDOUCNOST

Brněnský strojírenský veletrh je tradičně pro tuzemský průmysl vrcholem sezony a letos čeká vystavovatele i ostatní návštěvníky, kterých bývá na MSV každoročně více než 80 tisíc, ještě další novinka. Celkem třináct českých státních institucí podporujících podnikatele se totiž poprvé představí v jedné velké společné expozici. Ta i v názvu využije už zmíněného hesla, takže ji na plánu výstavy najdou zájemci pod jménem Česká národní expozice: The Country For The Future. Na jednom

místě budou mít české firmy možnost využít služeb všech přítomných institucí a budou moct se na ně obrátit s dotazy ke kterékoli fázi podnikání – od inovativního nápadu přes jeho realizaci až po export technologií do zahraničí. „Veletrhy tak pojmáme jinak. Jde o pojetí moderní, inovativ-

Vizualizace společné České národní expozice chystané pro říjnový strojírenský veletrh.

13 STÁTNÍCH INSTITUCÍ VE SPOLEČNÉ NÁRODNÍ EXPOZICI V PAVILONU Z

- ✘ Ministerstvo průmyslu a obchodu
- ✘ Ministerstvo zahraničních věcí
- ✘ Ministerstvo obrany
- ✘ Agentura pro podnikání a inovace
- ✘ Agentura pro podporu podnikání a investic CzechInvest
- ✘ Agentura na podporu obchodu CzechTrade
- ✘ Česká exportní banka
- ✘ Česká rozvojová agentura
- ✘ Českomoravská záruční a rozvojová banka
- ✘ Exportní garanční a pojišťovací společnost
- ✘ Technologická agentura ČR
- ✘ Úřad průmyslového vlastnictví
- ✘ Strojírenský zkušební ústav

Foto: CzechTrade

ní a hlavně společně,“ uvádí ministr Karel Havlíček.

Česká národní expozice na MSV vyrostla na myšlence vládní strategie, která chce Českou republiku na základě jejího ekonomického potenciálu a vyspělého průmyslu vynést do roku 2030 mezi evropské inovační lídry.

FIRMÁM BUDOU K DISPOZICI ŘEDITELÉ KANCELÁŘÍ CZECHTRADE

Společná národní expozice bude po celou dobu veletrhu, tedy od 7. do 11. října, umístěna v pavilonu Z. Pro návštěvníky je připraven pestrý doprovodný program zahrnující semináře, workshopy a panelové diskuse.

Mimo jiné bude možno konzultovat konkrétní exportní záměry českých podnikatelů s řediteli vybraných dvaceti zahraničních kanceláří CzechTrade.

Akce Meeting Point CzechTrade bude pro-

bíhat po celý den ve středu 9. října přímo ve společných prostorech národní expozice.

Zaměření na soudobý trend inovací ještě podtrhnou dva veletrhy, které se budou v Brně konat souběžně s MSV. Jde o přehlídky Transport a Logistika a veletrh Envitech. Jeho hlavním tématem je letos cirkulární ekonomika, tedy šetrné nakládání se zdroji a jejich maximální využití s minimem odpadu. I tento veletrh by mohl umocnit image Česka jako země pro budoucnost, protože v oblasti recyklace, odpadového hospodářství či zelených technologií patří české firmy také ke světové špičce. x

Tomáš Stingl

Součástí programu veletrhu bude tradiční Meeting Point, kde budou moci podnikatelé na jednom místě osobně konzultovat s řediteli dvaceti zahraničních kanceláří CzechTrade.

DOPROVODNÝ PROGRAM ČESKÉ NÁRODNÍ EXPOZICE

PONDĚLÍ 7. 10.

x 11.00 – 11.45
Slavnostní otevření České národní expozice: The Country For The Future

x 12.00 – 14.00
Jak dostat český výzkum a vývoj do zahraničí?
Prezentace projektu Podpora exportu VaV

ÚTERÝ 8. 10.

x 9.00 – 10.00
Kdo uspěl ve 4. ročníku soutěže projektů opakovaného využití surovin?
Soutěž Přeměna odpadů na zdroje

x 9.30 – 11.00
Jak přeměnit odpady ve zdroje?
Workshop s příklady dobré praxe cirkulární ekonomiky v průmyslu

x 12.30 – 13.30
Jak stát podpoří rozvoj umělé inteligence v ČR
Debaty AI na téma vybudování sítě výzkumných Evropských center excelence

x 14.00 – 16.00
Jaké jsou světové trendy v moderní energetice?
Seminář na téma dekarbonizace ekonomiky, exportních příležitostí a financování aktivit v zahraničí

STŘEDA 9. 10.

x 9.00 – 17.00
Jak exportovat do 20 zemí světa?
Meeting Point CzechTrade – individuální exportní konzultace firm s řediteli dvaceti zahraničních kanceláří

x 9.30 – 10.30
Jak se ČR stane jedním z evropských inovačních lídrů?
Prezentace Inovační strategie ČR 2019–2030

x 10.30 – 12.00
Jaké možnosti mají české firmy v Indii?
Prezentace průmyslového klastru v Indii

x 14.00 – 15.30
Jak podporujeme investice u nás a jak naši sousedé?
Panelová diskuse představitelů investičních agentur V4

x 15.45 – 18.00
Jak se mohou české průmyslové firmy zapojit do obranných projektů EU a NATO?
Aktuální vývoj v EDF a stav výzev EDIDP 2020

ČTVRTEK 10. 10.

x 9.15 – 12.30
Jak snížit svou uhlíkovou stopu?
Udržitelný design, inovativní materiály a jejich použití v souladu s principy cirkulární ekonomiky

x 13.00 – 15.30
Jak mohou evropské dotace pomoci modernizovat a inovovat výrobu?
Seminář na téma OP PIK a Průmysl 4.0

Veletrhy v zahraničí se státní podporou

25. - 27. 11. CT

Mines and Technology

(v rámci programu NOVUMM)

Londýn, Velká Británie

Mezinárodní veletrh představuje inovace v oblasti dobývacího průmyslu.

 Kontakt: Kristýna Velebná,
 kristyna.velebna@czechtrade.cz
 tel.: 224 907 819

2. - 5. 12. CT

Canadian Pool & Spa Conference and Expo

Ontario, Kanada

Jedna z největších konferencí a výstav bazénů a doplňujících produktů v Kanadě, která představí nejnovější technologie, produkty a služby v oboru.

 Kontakt: Martina Paříková,
 martina.parikova@czechtrade.cz
 tel.: 224 907 536

Foto: Shutterstock.com

4. - 6. 12. CT

Metalloobrabotka – Svarka

Kazaň, Rusko

19. ročník významného strojírenského veletrhu. Představí příležitosti v oboru kovoobrábění a obecně ve strojírenství.

 Kontakt: Dagmar Matějková,
 dagmar.matejkova@czechtrade.cz
 tel.: 541 159 255

26. - 28. 3. 2020 CT

MECSPE

Parma, Itálie

Veletrh se zaměřuje přímo na subdodávky do strojírenství, elektroniky a plastikářského průmyslu. V posledních letech lze pozorovat návrat k výrobě v evropských lokalitách.

 Kontakt: Stefani Myslovich,
 stefani.myslovich@czechtrade.cz
 tel.: 728 370 065

31. 3. - 3. 4. 2020 CT

Analytica

(v rámci projektu NOVUMM KET)

Mnichov, Německo

Analytica je nejvýznamnějším veletrhem špičkových technologií. Poskytuje kompletní spektrum odvětví laboratorní techniky, analytiky a kontroly kvality, měřicí a zkušební techniky, biotechnologií, Life Science a diagnostiky.

 Kontakt: Dominika Blahutová,
 dominika.blahutova@czechtrade.cz
 tel.: 224 907 526

22. - 24. 4. 2020 MPO

Mining

Hanoj, Vietnam

Veletrh je orientován na důlní a těžební techniku. Potenciál samotného Vietnamu je v tomto odvětví stále velký.

Kontakt: Lenka Koucká, koucka@mpo.cz

12. - 15. 5. 2020 MPO

Aquatherm

Kyjev, Ukrajina

Veletrh je určen pro vystavovatele, kteří svým zákazníkům umějí nabídnout efektivnější a energeticky méně náročné technologie pro vytápění, klimatizaci, ventilaci, ale i úsporné technologie pro vodní hospodářství.

 Kontakt: Vladimíra Formanová,
 formanova@mpo.cz

Exportní vzdělávání CzechTrade

8. 10. BRNO

Doing business –

Velká Británie a Francie

Jaká je aktuální situace ve Velké Británii a Francii a s jakými perspektivními obory lze prorazit na tamních trzích? Využijte příležitosti setkat se s našimi kolegy ze zahraničních kanceláří CzechTrade. Prozradí praktické tipy pro obchodování nebo jak najít obchodní partnery. Důležitým tématem bude také brexit.

Cena: zdarma

8. 10. BRNO

Kazachstán, Ukrajina a Ázerbájdžán – slibné trhy pro český export

Na semináři se vývozci dozvědí základní ekonomické údaje o těchto východních zemích i doporučené kroky při vstupu na tyto trhy. Na závěr bude možnost individuálně konzultovat exportní možnosti.

Cena: zdarma

11. 10. PRAHA

USA a Austrálie — obchodní příležitosti pro české exportéry

Konference je zaměřená na aktuální exportní příležitosti a perspektivní obory v USA a Austrálii. Dozvíte se, jak na trhy vstoupit, jak hledat obchodní partnery, dále aktuální oborové příležitosti, tipy pro úspěšný export nebo jakých veletrhů se účastnit. Nebudou chybět individuální konzultace.

Cena: zdarma

16. 10. PRAHA

Získávání zahraničních zákazníků pomocí digitálních nástrojů

Na semináři se zájemci naučí, jak vytvořit efektivní digitální strategii pro získávání nových kontaktů v zahraničí.

Cena: 1200 Kč bez DPH

CT

Agentura CzechTrade organizuje české účasti na mezinárodních veletrzích – přehled viz

CzechTrade zajistí firmám společnou expozici a podpoří zvýšení zájmu o české vystavovatele ze strany zahraničních obchodních partnerů. Malé a střední firmy mohou na svou prezentaci čerpat finanční podporu v rámci projektu NOVUMM a NOVUMM KET.

MPO

MPO pořádá české oficiální účasti na veletrzích v zahraničí – přehled viz

 Informace o semináři a konferencích naleznete na
www.exportnivzdelavani.cz nebo
www.czechtrade.cz/kalendar-akci

AŽD

TRADIČNÍ ČESKÝ DODAVATEL
MODERNÍCH ŘÍDICÍCH
A ZABEZPEČOVACÍCH
SYSTÉMŮ PRO DOPRAVU

ŽELEZNIČNÍ DOPRAVA

SILNIČNÍ DOPRAVA

TELEKOMUNIKACE

Bezpečně k cíli

www.azd.cz

AGENTURA CZECHTRADE VÁS ZVE NA ODBORNÉ AKCE V RÁMCI 61. ROČNÍKU MEZINÁRODNÍHO STROJÍRENSKÉHO VELETRHU

ÚTERÝ 8. 10. 2019

9:30 – 12:00 hod. / Regionální hospodářská komora
Brno, Výstaviště

DOING BUSINESS – VELKÁ BRITÁNIE A FRANCIE

Současná ekonomická situace, exportní příležitosti pro české firmy, zvyklosti a přípravy na jednání, individuální konzultace s řediteli zahraničních kanceláří CzechTrade.

Kontakt pro přihlášení: monika.dostalova@czechtrade.cz

13:30 – 16:30 hod. / Regionální hospodářská komora
Brno, Výstaviště

KAZACHSTÁN, UKRAJINA A ÁZERBÁJDŽÁN – SLIBNÉ TRHY PRO ČESKÝ EXPORT

Aktuální exportní příležitosti, jak hledat obchodní partnery, strategie vstupu na dané trhy, obchodní a kulturní zvyklosti, individuální konzultace s řediteli zahraničních kanceláří CzechTrade.

Kontakt pro přihlášení: lucie.smatova@czechtrade.cz

14:00 – 16:00 hod. / Pavilon Z, Česká národní expozice
The Country For The Future

EXPORTNÍ PŘÍLEŽITOSTI PRO MODERNÍ ENERGETIKU

Agentura CzechTrade, Svaz moderní energetiky,
Česká exportní banka

Dekarbonizace ekonomiky, proměna energetiky ve světě, exportní příležitosti, financování exportních projektů, úspěšné firmy.

Kontakt pro přihlášení: hana.toclova@czechtrade.cz

STŘEDA 9. 10. 2019

9:00 – 17:00 hod. / Pavilon Z, Česká národní expozice
The Country For The Future

MEETING POINT CZECHTRADE

Individuální půlhodinové konzultace českých firem s řediteli 20 zahraničních kanceláří CzechTrade. Příležitost projednat exportní záměry a seznámit se se specifiky vybraných teritorií. Pro účast na akci je nutná rezervace termínu.

Kontakt pro přihlášení: zuzana.pluharova@czechtrade.cz

10:30 – 12:00 hod. / Pavilon Z, Česká národní expozice
The Country For The Future

PRŮMYSLOVÝ KLASTR V INDIÍ

Představení možností pro české firmy, podpora ze strany zainteresovaných institucí AMSP ČR, MPO, CzechTrade, CzechInvest, ČEB, EGAP a MZV.

Kontakt pro přihlášení: domanikova@amsp.cz

ČTVRTEK 10. 10. 2019

9:15 – 12:30 hod. / Pavilon Z, Česká národní expozice
The Country For The Future

UDRŽITELNÝ DESIGN, INOVATIVNÍ MATERIÁLY A JEJICH POUŽITÍ V SOULADU S PRINCIPY CÍRKULÁRNÍ EKONOMIKY

Základní rámec environmentálních dopadů výroby a příklady konkrétních inovativních materiálů a technologií. Prohlídka vzorků ze showroomu Knihovna materiálů materiO Prague.

Kontakt pro přihlášení: zuzana.sedmerova@czechtrade.cz